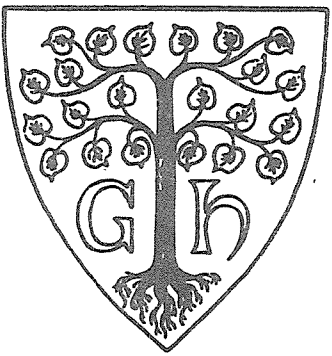

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

4. ŘADA

Sešit 1

DŮLEŽITÉ UPOZORNĚNÍ

Vážení členové a naši čtenáři,

letos Vám začínáme předkládat 4. řadu GH-Listů v nové úpravové koncepci podstatně odlišné od dřívějších již vyšlých tří řad. K tomu Vám musíme - samozřejmě již v tomto sešitu - podat několik vysvětlení, jak jsme vydávání navrhli a jak tedy je nutné se na 4. řadu sešitů dívat, vzhledem k závěrečnému uspořádání.

Představujeme si, že obvykle po dosažení určitého objemu (počtu stran a tloušťce) si chcete GH-Listy dát svázat do knihy, což bylo pro nás hlavní vůdčí nití. GH-Listy periodikum nejsou a proto se budou lišit od navyklého uspořádání periodik podle ročníků. A protože GH-Listy jsou hlavně informatoriem o činnosti Společnosti a článková náplň representuje jen zpravodajství o zájmových badatelských výsledcích členů, bude text postupně vydávaných sešitů stránkován průběžně od jedné do (zatím plánujeme) 250 až 300 stran a závěrem bude řada ukončena; jak se dosud stalo u řady první (číslo 1 až 15) i řady druhé (číslo 16 až 25) a jak dnes činíme i pro řadu třetí (sešit 1 až 12) seznamem článků a indexy jmen i znaků. Na obálkách, které jsou určeny jen pro vnější orientaci a nikoliv pro vazbu, umístíme měsíc tisku a postupné číslo, které se však v textu již nebude opakovat.

Informace Společnosti budou se nacházet obvykle mezi články. S ohledem na kapacitní možnosti tisku se může stát, že obsáhlejší články nebudou v běžném sešitu ukončeny. V takovém případě najdete bezprostřední pokračování v dalším sešitě. Ukončování článků a jejich montáž do jednoho sešitu nám totiž působilo velké obtíže při respektování tiskárenských násobků stránek a dělení článků na pokračování (s odkazem např.: pokračování příště) není právě příhodné.

K tomuto sešitu je přiložen I. doplněk seznamu knih naší knihovny. Tuto přílohu vyjměte a připojte si ji k seznamu knih a knihovnímu řádu, které již vyšly dříve v GH-Listech. Časem vydáme další, t. j. II. doplněk knih tak, jak se nám knihovna zvětší.

Dále je připojen seznam článků s indexem jmen a znaků 3. řady GH-Listů (sešit 1. až 12.), která zahrnuje zač. roku 1974 až únor 1976. Znovu upozorňujeme, že vazba GH-Listů podle let vyjití t. j. podle ročníků ochuzuje některá léta o příslušné supplementy.

Výbor GHSP.

G.H.- LISTY

4. ŘADA

MOŽNOSTI A CÍLE ČESKÉ KVANTITATIVNÍ GENEALOGIE A HERALDIKY

Jaroslav Honc

Ze všech pomocných věd historických jsou tři z nich - genealogie (nauka o vztazích mezi lidskými jedinci, vyplývající z jejich rodového původu), heraldika (nauka o znacích a jejich užívání) a numismatika (nauka o mincích) (1) - charakterizovány jedním společným jmenovatelem: mají vedle svých vědeckých pěstitelů ještě široké zázemí mnoha set amatérských stoupenců, organizovaných v České numismatické společnosti a v Genealogické a heraldické společnosti. Tato dvoupólovost české numismatiky, genealogie a heraldiky a případně i jiných vědních oborů sebou nese početné výhody i nevýhody pro oba partnery, na příklad vděčnou čtenářskou obec pro ryzí vědeckou problematiku, semknutí lidových pracovníků s vědci při řešení společných úkolů, menší pochopení pro všední sběratelskou a populární problematiku, a další. V zájmu obou partnerů i v zájmu rozvoje genealogie a heraldiky i numismatiky bylo a je užitečné občas se zamýšlet nad možnostmi a cíly koexistujících složek i celku.

1. Zaostání české genealogie a heraldiky

Příkladem pro vyřešení nerovných zájmů, možností a cílů řadových členských kolektivů českých genealogů a heraldiků a zájmu pomocných věd historických i celé československé historiografie na rozvíjení vědeckých metod, studia, teorií a koncepcí se u nás stala česká numismatika. Od prostých sběratelských začátků jednotlivců a muzeí, právě nyní připomínaných, (2) až ke dnešnímu kolektivu odborníků v numismatickém oddělení Národního muzea v Praze, vytvořenému především K. Skalským a E. Nohejlovou-Prátovou vedla ovšem téměř stoletá cesta systematické práce s faktografickým materiálem nálezů, sbírek a archivních pramenů, orientace numismatiky na hospodářské dějiny, dohoda o záštitě sběratelských zájmů laických numismatiků a zpřesnění metodiky i teorie numismatiky. Česká numismatika spravedlivě rozdělila záchranné, soupisové, publikační a vědecké úkoly podle možností a schopností početnější skupiny sběratelsky zaměřených numismatiků a mezi skupinu vědeckých pracovníků v oboru numismatiky. Tento modus vivendi obou numismatických "národů" vedle dobře fungujícího odborného pracoviště, vlastních numismatických časopisů a sborníků a váhy obou jmenovaných osobností přinesl dobré ovoce. Česká numismatika má dnes koncepční, teoretické a metodické pozice a o její vědeckosti mezi historiky a pracovníky v pomocných vědách historických není nejmenších pochyb. Ne tak česká genealogie a heraldika, o nichž platí tvrdý odsudek laicismu, amatérizmu a bezkoncepční faktografie.

Pro rozvoj pomocných věd historických (genealogie a heraldiky) bylo skutečně v posledních 10 letech učiněno málo více než zakotvení proklamativního prohlášení o ochotě "pěstovat cílevědomně teoreticky i prakticky pomocné vědy historické, jmenovitě genealogii, heraldiku a sfragistiku" v čl. 4 písm. a) stanov Genealogické a heraldické

společnosti. Je pravda, že tím více měla GHSP úspěchů při plnění funkce zájmového sdružení pracovníků v heraldice a genealogie, při vytváření dobrého prostředí pro semknutí a poznání svých členů a při vydávání Listů Genealogické a heraldické společnosti (první číslo v květnu 1969) a při jiných spolkových akcích. Nezdar GHSP při prosazování svých vědeckých cílů a záměrů je dokumentován tím, že čeští historici řeší genealogické a heraldické problémy stejně jako Fr. Palacký před 130 lety a při publikování významných prací o českém znaku a rodech Přemyslovců a Lucemburků si potřebné podklady shromáždili, utřídili a hodnotili ve svých dílech bez českých genealogů a heraldiků.(3) Příčina vědecké sterility současné české genealogie a heraldiky je ovšem starší než GHSP. Česká genealogie a heraldika nese důsledky toho, že nezískala odborné pracoviště, časopis, jednotnou organizační základnu a osobnosti jako česká numismatika a že naopak se nechala vmanévrovat do pozic staromilců.

Česká genealogie a heraldika měla životní šanci stát se stavovským živým orgánem s uznávanou autoritou při sporech o šlechtické právo nástupnictví a o užívání šlechtických znaků ve zlaté době českého stavovského státu před Bílou Horou a před vydáním Obnoveného zřízení zemského. Tehdy byla příležitost vytvořit panský a rytířský orgán pro posuzování a shromažďování právoplatných nových i starších znaků a pro stanovení matriky rodové i znakové tak, jako si je vytvořili stavové rakouští, němečtí i jiní ve svých teritoriálních stavovských kolegiích a jiných organizacích. Ve sporech české šlechty, o přednost v pořadí na soudech, na něž už r. 1839 upozornil Fr.Palacký(4) o větší či menší stupně urozenosti a stáří rodů a o povinnosti odlišovat se znakem byly hledány proto důkazy a svědectví jen výpovědmi pamětníků a případně výtahy z desk zemských a v rozhodování se uplatnila stavovská řevnivost a lpění na právu ústního řízení. V otázkách udělování nových znaků a zvýhodňování šlechtických rodů poslušných a oddaných králi nezískali stavy pánů a rytířů ani v době Lucemburků, Jagelonců ani Habsburků a tím spíše po vydání Obnoveného zřízení zemského žádný vliv. Od 18. století vzrostla genealogická a heraldická právní problematika vznikem šlechtických ústavů a nadací, ale legitimování členek tereziánského ústavu šlechtičen a uživatelů Tiefenbachovy a Strakovy nadace bylo ponecháno na uznání vydržovatelů a bylo prováděno bez podkladů. Mezeru užité feudální genealogie a heraldiky v 16. a v 17. století chtěli stavové vyplnit objednávkami prací V. Hájka, B. Paprockého a B. Balbína, ale místo matrik českých rodů a znaků vznikly jen subjektivní výběry s oslavnou tendencí. Škoda, až na sklonku svého života před 300 lety a že vsadil jen na kulturní a historické módní zájmy šlechty.(5)

Po zániku feudalismu se vytvořil přes nelogičnost situace prostor a zájem české vlastenecké historiografie i numismatiky poznat rodové vztahy a znaky nejstarší české šlechty (Fr.Palacký), pořizovatelů medailí (F. K. Miltner) a významnější novější a drobnější šlechty (A. Rybička, V. L. Svoboda a jiní), ale jen zpravidla z malé pramenné základny s úzkým faktografickým zájmem a bez koordinace. Až o půlstoletí později se podařilo A. Sedláčkovi, M. Kolářovi a V. Královi genealogický, heraldický a sfragistický materiál zvládnout lépe, usoustavnit a uzavřít tak, že se česká genealogie, heraldika a sfragistika směle úrovní svých prací mohla postavit vedle české numismatiky. Protože však poptávka stále více demokraticky orientované i protišlechticky zaměřené veřejnosti v období okolo roku 1900 tím byla pokryta a protože žádný z genealogických a heraldických autorů se nestal profesionálem na pracovišti s možností dalšího kvalitního pokračování a tvorby teoretické, vývoj české genealogie se zastavil. V téže době naopak byl podán důkaz o nízké úrovni české genealogie a heraldiky, když nikdo z jejich reprezentantů se nestal českým genealogickým Mabillonem v serii sporů o falšování podkladů o obnovu šlechtictví a naopak přímo či nepřímo nahrávali nepravé straně. Kritika zpadělaných deskových a matričních zápisů byla ponechána diplomatikům a paleografům a příležitost prokázat teoretické a kritické schopnosti genealogů a heraldiků byla promarněna. Selhání, stagnace, vědecká sterilita a izolace české genealogie a heraldiky nemohla odstranit ani sebelepší snaha poctivých genealogů a heraldiků poprvé organizovaných r. 1929 (Rodopisná společnost československá).

2. Orientace a koncepce vědecké práce v GHSP

Základní úkol Genealogické a heraldické společnosti podle stanov je ve sdružování a ve společenské zájmové činnosti jejich členů a tedy až na druhém místě lze tedy očekávat či ukládat zájmové organizaci genealogů a heraldiků aby suplovala vědecká pracoviště a aby řešila vědecké genealogické a heraldické otázky a aby zvyšovala teoretickou úroveň a prestiž pomocných věd historických genealogie a heraldiky, zvláště, když je přitom odkázána na vlastní síly členské základny. Avšak přesto při anketě na jaře 1975 o zájmovém zaměření členů GHSP se ukázalo, že asi 17 procent respondentů je ochotno podílet se aktivně podle svých možností na odborné genealogické a heraldické problematice, nesmířit se s dosavadní vědeckou pasivitou a dát své schopnosti do služeb dobré věci a upevnit postavení české heraldiky a genealogie mezi ostatními vědními obory.

Stejně spontánní a konstruktivní se ukázaly pracovní plány a cíle mimopražských členů GHSP, sdružených v místních pobočkách a také mezi návštěvníky pravidelných pondělních setkání genealogů a středečních setkání heraldiků v klubovně GHSP je výrazná ochota k práci ve skupinách na vědecké nebo obecnější tématice vedle a místo dosavadní jedné, i když základní a důležité individuelní činnosti sběratelské. V jejich zájmu, v zájmu dobrých tradic české genealogie a heraldiky a v zájmu celé naší vědecké veřejnosti je tedy Genealogická a heraldická společnost jako jediné možné místo povinna hledat pro nejbližší budoucnost a léta pracovní náplň, koncepci, teorii i metodiku všem těm svým členům, kteří mají možnost podílet se na vědeckých úkolech české genealogie a české heraldiky a obnovit tak autoritu a plnou funkčnost obou svých vědních oborů. O zdaru či nezdaru vědecké práce v GHSP je rozhodné reálné posouzení vlastních pracovních možností, uplatnění moderní vědecké koncepce, přijetí správné pracovní metody a výběr studijní tématiky. V této fázi formování sil a programu i jeho realizace nelze přitom ještě počítat s metodickou, technickou či jinou pomocí se strany kateder, vědeckých ústavů, archivu a jiných institucí nebo s možností opřít se o vlastní pracoviště a odborný časopis: o takovou pomoc a podmínky není možno ucházet se dříve, než GHSP jako celek neprokáže dobrou vůli a nepřinese první výsledky.

Relativně nejsnažší úkol GHSP při organizování vědecké činnosti svých členu je přijetí koncepce české genealogie a heraldiky. Nelze přitom nevyužít cenných a dobře zaplacených zkušeností české historiografie, která se poučila, že sebevětší píle ve shromažďování faktografického materiálu, v pramenných studiích a v hodnotných dílčích monografiích nestačí, jestliže není doplněna metodickou, teoretickou a ideologickou prací a že vede spíše deskriptivnímu pojetí historie, ke staromilství, kultu faktu a k politických chybám.(6) Ve srovnání s historiografií je výchovná funkce, poslání, cíle a možnosti české genealogie a heraldiky daleko menší a méně podstatné. Ideologický boj v historických vědách probíhá dnes právě v otázce, která českou genealogii a heraldiku životně zajímá i z praktického hlediska, v otázce interpretace faktů a zobecňování faktů. Čeští historici, kterým naše společnost vytvořila dobré podmínky pro jejich práci, nalezli i správnou relaci mezi drobnými nenáročnými ilustrativními pracemi s dobrou "řemeslnou" úrovní a mezi syntetickými koncepčními pracemi profilujících historiků a mezi kolektivními úkoly státního plánu a mezi specielními vybranými analytickými pracemi jednotlivců a umožní tak hodnocení a zaměření genealogických a heraldických prací v budoucnu. Stanou se proto při hledání námětů, pojetí, pracovních postupů a teoretické základny vzorem pro české genealogy a heraldiky.

Předběžně a namátkově byly některé otázky příští vědecké práce v GHSP naznačeny v dotazníku z dubna 1975 a předtím v programovém sdělení nového správního výboru v GHSP v lednu 1975. Od té doby zvláště heraldici rozšířili tématiku i teoretické přístupy k dílčím heraldickým tématům. Včas a vhod přišla i programová studie J. Polišenského, který dal české genealogii do vínku své genealogické zkušenosti metodické, teoretické a i námětové.(7) Právě na výběru tématiky vědeckých studií z oboru genealogie a heraldiky v příštích letech se ověří správnost orientace a koncepce české genealogie a heraldiky.

3. Kvantifikace v české genealogii a heraldice

Také druhý předpoklad pro obnovu vědecké genealogické a heraldické činnosti po primérním stanovení koncepce a orientace, volba pracovního postupu a metodiky, je díky pokroku historiografie a společenských věd usnadněna. Při hodnocení úspěchů sovětských a francouzských marxistických historiků používajících kvantifikaci a výpočetní techniku nově i v oblasti společenských věd při studiu národních hnutí, národně osvobozeneckých bojů a účastníků povstání i při jiné tématice, vyložil před časem M. Hroch obsah i rozvoj kvantifikační metody, do té doby běžné jen v oblasti hospodářských dějin.(8) Kvantifikace (česky, ale ne příliš přesně vyčíslování, vyjadřování v číslech, propočítávání společenského pohybu) je pracovní postup, využívající statistické metody v historiografii při převádění společenských skutečností do kvantitativních údajů, postihujících hospodářské procesy, sociální strukturu a sociální pohyb. Lze jej použít tam, kde je pro sledovaný jev, událost a problém k dispozici široká pramenná základna místních a jmenných dat, časových údajů a čísel. Roztřídění a zpracování všech údajů ve formě tabulek, grafů a propočtů je technicky i časově náročné, zato právě tím se stává argumentační převaha výsledků získaných kvantifikační metodou zřejmější. Navíc kvantifikace se svými statistickými metodami umožňuje snadno nasazení výpočtové moderní techniky všude tam, kde relace a počty údajů o sociálních, třídních, politických či náboženských hnutích pro svou složitost a rozsah vylučují matematické jednoduché propočty. Koordinaci sběru a zpracování statistických a číselných dat historicko-ekonomické povahy a využitelnosti výpočetní techniky byla věnována značná část V. mezinárodního kongresu hospodářských dějin, který se konal v srpnu 1970 v Leningradě.(9) Od té doby i u nás přes náročnost technickou a metodickou, použili i naši historici, archeologové, historici umění, národopisci a pracovníci v dalších vědních oborech kvantifikativní metodu a výpočetní techniku a seznámili se svými výsledky vědeckou veřejnost.

V české genealogii a heraldice by převzetí a uplatnění kvantifikace jako pracovního postupu bylo bez nesnází. Všichni naši genealogové a heraldici a tedy i ti, kteří zůstávají u izolovaného monotématického studia svého či vybraného rodu a heraldické jednotky, znají totiž velmi dobře techniku práce s kvalitativními prameny. Naše matriky a soupisy obyvatel, pozemkové knihy, erbovní knihy, knihy šlechtických a městských znakových privilegií a další jiné prameny zachované v našich archivech ve velkých seriích a ve velkém počtu obsahují tisíce údajů, které dosud vzdorují úplnému statickému využití. Jsou obdobou těch historických pramenů, na které se za posledních 20 let téměř v celém světě mohly zaměřit sociální a hospodářské dějiny díky prosazené metodě kvantifikace a programům počítačů. Technifikace celého života se nezastavila před společenskými vědami, které rozdělila na vyprávějící a počítající a která div, že nezměnila historii v historiometrii. Pro českou genealogii a heraldiku byla však vytvořena příležitost zařadit se metodicky po bok nejvyspělejších vědních oborů, zajistit svým výsledkům plnou srovnatelnost a respekt a urychlit vědecký růst svých oborů. Zavedení kvantifikace do české genealogie a heraldiky by bylo ziskem i tím, že tato pracovní metoda by umožnila celou pramennou základnu pro nejrůznější genealogické a heraldické otázky, které by byly vzaty v úvahu, již při shromažďování jmenných, místních a časových údajů a při jejich statistickém třídění a propočítávání i při konečném hodnocení. Genealogové a heraldici nelekající se čísel a schopni zvládnout záplavu stovek dat a jmen o rodových souvislostech a znacích by při tom nesměli být ponecháni bez odborné pomoci. Především by museli mít jistotu, že zaměření české genealogie a heraldiky na kvantitativní metodu je prospěšné, vzhledem k jejich možnostem a vzhledem k vybraným úkolům a tématům příští vědecké genealogické a heraldické práce v GHSP. Závažnost rozhodnutí o přijetí kvantifikace pro další odbornou práci v české genealogii a heraldice by plně zdůvodnilo používání pojmu "kvantitativní" pro odlišení od genealogie a heraldiky individuelní a vyprávěcí.

4. Cíle a tématika české kvantitativní genealogie a heraldiky

Jakmile by se v rámci GHSP přijala pro odborně angažované členy moderní vědecká koncepce a orientace, probojovaná právě v posledních letech v české historiografii i moderní vědecká metoda kvantifikace uplatněná a ověřená v celosvětovém měřítku i

ve společenských vědách, zbylo by završit tento vývoj správným výběrem námětů, úkolů a studijních témat, jejichž postupné zpracování by na sebe čeští genealogové a heraldici vzali. Zvláště v první interní fázi náboru českých genealogů a heraldiků - členů GHSP-je správné konkretizování a dobře vysvětlená náplň všech přijatých a navršených úkolů nejvýše nutné. Výběr témat musí výhovovat té části existující členské základny GHSP, která projevila ochotu účastnit se pomocí na vědeckém rozvoji české genealogie a heraldiky, ale současně musí být přitažlivá i pro zájemce dosud stojící mimo GHSP, navíc musí imponovat a vhodně doplňovat tématiku sousedících vědních oborů obdobného zaměření a ovšem musí pro ně být zajištěna v našich archivech i knihovnách dostatečná pramenná základna a literatura a konzultativní pomoc odborníků.

Česká kvantitativní genealogie a heraldika by tak v nejbližších pěti až desíti letech měla přednostně vedle svých organizačních a individuelních úkolů řešit tato studijní témata:

1. rekonstrukce rodin
2. demografické populační sondy
3. kolektivní biografie
4. pramenná základna české genealogie
5. pramenná základna české heraldiky
6. frekvence a tvorba příjmení a křestních jmen
7. frekvence, symbolika a tvorba městských znaků
8. frekvence, symbolika a tvorba šlechtických znaků
9. frekvence a tvorba výrobních značek a znamení
10. rodová sociální deklasace a kapilarita
11. genealogické právo
12. heraldické právo
13. genealogická terminologie
14. heraldická terminologie
15. atlas šlechtických občanských rodů
16. atlas šlechtických, občanských a městských znaků

Maximalistický přístup při výběru koncepce, metody, náročnosti studijních témat a časové lhůty 10 let je jen zdánlivý, protože je přiměřený cíli každé vědecké práce, dává možnosti spolupráce s korespondujícími vědními obory historické demografie, českých dějin, jazykovědy, dějin státu a práva a archivnictví jakmile pro to na naší straně vzniknou podmínky, umožní růst odborné úrovně členů i GHSP, bude přínosem pro českou genealogii a heraldiku bude využitelný i při popularizaci práce českých genealogů a heraldiků. U řady témat bude i při nejvyšší mobilizaci zájemců o tématiku z řad členů a při předpokládaném zájmu vědeckých míst přicházet v úvahu jen dílčí zpracování. Nejvíce a nejrychleji by mohly zahájit pracovní kolektivy řešení prvních tří tématických úkolů.

5. Rekonstrukce rodin a čeští genealogové

Rekonstrukce rodin je pracovní postup, vhodný a výhodný pro českou kvantitativní genealogii, protože by přinesl pro vlastní využití i pro českou historickou demografii řadu nových cenných vědeckých poznatků. Metoda a problematika rekonstrukce rodin spočívá ve shromáždění osobních údajů (narození, úmrtí, svatba, místo, povolání) matky i jejího partnera a všech dětí. Výsledky francouzské historické demografie, kde byla r. 1953 rekonstrukce rodin L. Henrym a E. Gautierem uvedena do vědecké problematiky, jsou imponující.(10) Díky nahromaděným datům o rozsahu a vývoji francouzských rodin v různých oblastech, dobách a sociálním prostředí má francouzská historická demografie nezávisle na statistických údajích k dispozici přesné propočty porodnosti, úmrtnosti, fertility a strukturálních změn francouzské rodiny a změnila dosavadní výsledky sociálních dějin Francie.

Aplikace této metody a vědní problematiky na české poměry má již první zkušenosti za sebou. Podle indexů matrik farnost Břevnov (Praha 6) a podle matrik farnosti Rudolfov (okr. České Budějovice) byla provedena rekonstrukce prvních několika set rodin a propočtena fertilita žen podle pětiletých věkových skupin, úmrtnost dětí i rodičů, me-

ziporodové intervaly a populační vývoj a obdobné propočty se provádějí dále na jiných místech. Přínosnost a pracnost rekonstrukce každé rodiny je dána především počtem 20,30 i více údajů o rodičích a dětech, které je třeba přesně a spolehlivě vytěžit z matrik i jiných pramenů a širokými komparativními možnostmi při kvantifikačním zpracování souboru.

Kvantifikace studia rodin pro společné účely genealogické a historickodemografické není metodicky náročná, vyžaduje, jak ukazují francouzské i naše zkušenosti, velkou trpělivost a vztah k zdánlivě nezvládnutelnému množství dat matrik. Proto vytvořené soubory rekonstruovaných rodin dosud čítaly jen několik desítek či stovek úplných rodinných listů. Technika zachycování údajů pro jednu rodinu není podstatně odlišná od běžně praktikovaných rodopisných dotazníků některých členů GHSP i z dřívějších dob. Zkušenosti z těchto akcí nebo z prostých sestav rodokmenů by se při rekonstrukci rodin v historickodemografickém pojetí velmi dobře uplatnily, stačilo by jen do jednotného schematu převést údaje precisních a úplných hotových rodokmenů. Trochu jiný přístup a úspornější techniku bude vyžadovat rekonstruování rodin bez rozdílu v jedné farnosti či v jedné matrice, kdy by se měly vytěžit, pokud možno, všechny zaregistrované křty, svatby, a úmrtí.

Česká kvantitativní genealogie by proto mohla přijmout úkol rekonstrukce rodin podle osvědčené metody, vytvořené francouzskou a českou historickou demografií, bez nesnází a pro začátek by stačilo dohodnout se s členy historickodemografické pracovní skupiny a komise o koordinaci a o jednotném schematu, protože paralelní výsledky genealogů a historických demografů bude třeba navzájem komparovat a doplňovat. Šíře členské základny GHSP by při tomto úkolu nejspíše mohla využít všestranně a jednorázově jinak nevyužitelné bohatství takové vzácné a jedinečné instituce, kterou představují české církevní matriky v našich státních archivech bez obdoby v celé Evropě. Takový přístup, zcela opačný, než individuelní procházení matrik pro doplnění mezery v rodopiscově sbírce předků, by jistě byl uvítán ústředními archivními orgány, kteří mají zájem na fyzické intaktnosti sbírek matrik a kteří zajistili českým badatelům prioritu ve využívání matrik odmítnutím mormonské nabídky. Tématický úkol rekonstrukce rodin by tedy byl mnohoúčelový, od semknutí značné části členské základny do pracovního kolektivu, přes využití dlouholetých faktografických prací rodopisců v našich matrikách a jiných archivních demografických pramenech až po kvantifikaci šetření našich genealogů a historických demografů a po nové odborně fundované badatelské využití sbírky matrik, dosud frekventované jen pro individuelní bádání. O významu úspěšného splnění tohoto úkolu rekonstrukce rodin pro poznání sociálního a populačního vývoje našeho národa není ani třeba se zmiňovat.

Pro tři staletí dotovaná našimi matrikami i jinými prameny o rodinách poddanského, městského i šlechtického a svobodného obyvatelstva a pro nejméně deset sociálních skupin (rodiny zemědělců, bezzemků, dělníků, měšťanů, řemeslníků, úředníků, šlechticů a dalších) vždy asi po stu rodinách by bylo české kvantitativní genealogii v dohledné době pěti let s nasazením všech sil a rezerv možno předložit hotové rekonstrukce asi 3000 rodin. Takový přínos genealogů by byl jistě ve vědeckých kruzích patřičně oceněn.

6. Demografické populační sondy a čeští genealogové

Demografická populační sonda je pracovní postup, spočívající ve shromažďování ročních počtů narozených, oddaných a zemřelých pro dané místo v jednotlivých letech ve třech samostatných řadách. Historická demografie pro předstatistické období touto pracovní metodou získává podklady pro vyčíslení populačního vývoje, porodnosti, snatečnosti, úmrtnosti, průběhu mortalitních krizí a populačních explozí v období pozdně feudálním i po roce 1848 pro různá místa a období podle volby sondy. V minulém roce byla metodika a cíle takového studia shrnuty v úvodní studii hlavního úkolu VIII-1-8 státního výzkumného plánu pod názvem "Základní problémy reprodukce lidských populací" se samostatným dílčím úkolem "Podmínky vzniku a faktory ovlivňující průběh demografické revoluce v Československu". Kolektiv řešitelů mohl zajistit provedení jen desíti sond (Praha, Hradec Králové, Dolní Kralovice, Broumov, severní Morava, Ostravsko, Česká Lípa, Kostelec nad Černými lesy, Sadská a Králíky), jsou však

již první zkušenosti a výsledky pro populační výboj Broumovska, Dolnokralovicka, a navíc Ústí nad Labem.

Na zvětšení počtu těchto demografických populačních sond a na kvantifikaci tohoto pracovního postupu závisí, zda propočtené výsledky správně vystihnou populační vývoj českého národa v rozhodném období okolo roku 1800. Převzetí úkolu rozšířit podle vlastního výběru a dohody počet těchto sond českými genealogy, kteří mají zájem o odbornou tématiku a spolupráci by bylo podobně jako předchozí tématický úkol rekonstrukce rodin stejnou příležitostí, jak využít znalosti genealogů v práci s matrikami a obdobnými archivními prameny, vytěžit z nich v rámci přijaté koncepce a kvantifikační metody maximum pro rozšíření našeho vědeckého poznání a dokázat pramennou cenu a bohatství našich archivovaných církevních matrik. Čeští rodopisci v řadě případů sledovali ve svých pracech populační vývoj jednotlivých míst či farností počtem narozených, oddaných a zemřelých se zdarem, takže i pro české genealogy a GHSP by takový úkol byl zvládnutelný. Jednotné metodické a technické požadavky na délku (alespoň 25 let), územní záběr sondy (neměnný rozsah) a na plynulost řad (řady tři - pro křty, svatby a úmrtí) běžně již praktikované pro českou kvantitativní genealogii byly přijatelné, splnitelné.

Pro sto takových populačních sond v jednotlivých místech či farnostech s ročním průměrným počtem 100 údajů (50 křtů, 10 svateb a 40 úmrtí) i jen za 200 leté období by česká kvantitativní genealogie snesla ve třech řadách celkem asi 2 miliony údajů, učinila by velký krok pro kvantifikaci české historické demografie i genealogie i pro vědecké poznání minulosti našeho národa a podala další důkaz o své schopnosti řešit závažné vědecké problémy.

7. Kolektivní biografie a čeští genealogové

Vytváření souborů biografií jedinců, náležejících do jedné společenské skupiny a jednoho období je nový pracovní postup, spoléhající na kvantifikaci a případně i na výpočetní techniku při stanovení zákonitosti o shodách ve vývoji, rodovém původu a působení celého kolektivu a skupiny jedinců, jejichž životopisy se shromažďují. Tvorba skupin a kolektivů, sledovaných jedinců téhož profilu je zodpovědná a podmiňuje úspěch tohoto pracovního procesu a problematiky. Je proto především váženo jejich místo v pracovním procesu nebo ve společenském poslání a zařazení. Dosud největší počet biografií (28 000) shromáždil T. H. Hollingsworth, anglický historický demograf s výrazným genealogickým zaměřením a s citlivým přístupem ke kvantitě a kvalitě při tvorbě souborů a při jejich kvantifikačním vytěžování. Na zmíněném V. mezinárodním kongresu hospodářských dějin v Leningradě roku 1970 byla oceněna právě jeho studie o anglické aristokracii shromažďující údaje o 28 000 jedincích. (11) Při tomto pracovním postupu se ukázaly výhody samočinných počítačů nejvíce, protože mohou excerpovat ze souvislého vyprávěcího textu programované údaje a zvládnout obrovská množství historických dat: s největšími zkušenostmi se r. 1970 mohla již pochlubit americká střediska informací pro problémy kolektivní biografie.

Nejjednoznačnější výsledky anketové akce GHSP v roce 1974 se týkaly právě zájmů členů o jednotlivé skupiny a kolektivy, protože čeští genealogové sami vycítili potřebu rozšířit své jednorázové průzkumy svých předků nebo zajímavých osob o analogické jedince téhož povolání. Zcela přesně jsou tak již via facti vytvořeny kolektivní biografické podklady podle povolání, pravda dosti libovolného a někdy raritního výběru od mlynářů a sklářů až – po kominíky a katy, ale zato velmi spolehlivé.

Genealogická a heraldická společnost vyvolala již několik pramenných individuelních studií o vynikajících kulturních osobnostech minulého století a o účastnících nevolnického povstání roku 1775. I když tato cesta je ve stadiu ověřování postupu a prvních zkušeností a patrně zůstane u metody individuelní bez možnosti kvantifikace, výběr dalších skupin by již mohl splňovat statistický a kvantifikační požadavek velkého počtu a nekladl by těžiště do rodových a sociálních počátků sledovaného jedince. Česká kvantitativní genealogie by mohla snést stručné životopisy členů městských rad a patriciátu, účastníků protihabsburských odbojů r. 1547 a 1618 z řad šlechty i měšťanů, emigrace po roce 1621 a 1628, nových kolonistů v obnovených či nových

obcích v 17. a 18. století, horníků, panských úředníků a zaměstnanců velkostatků, příslušníků venkovské chudiny, českých vlastenců, účastníků bouří roku 1848, politiků pobachovského období, šlechty různých kategorií, řadových poddaných a řemeslníků různých profesí, kantorů, hudebníků a dalších skupin a kolektivů. Nebylo by nesnadné dohodnout přitom nezbytnou minimální náplň takových biografií včetně samozřejmě rodového původu, aby byla zajištěna zpracovatelnost statistickými metodami z pozic kvantifikace.

I když u tohoto tématického úkolu by česká kvantitativní genealogie musela teprve zkušenosti a využitelnost ověřovat, vědecký přínos takového souboru biografií pro genealogii a pro sociální i hospodářské dějiny by byl velký a nesporný. Čeští genealogové by mohli v nejbližších pěti letech ve stovce skupin čítající i jen 10 jedinců snést 1000 stručných biografií s nejméně 10 000 údaji o rodovém původu a životních osudech a působení a zobecnit je.

8. Soupis pramenů české genealogie a heraldiky

Oba tématické úkoly, podchycení pramenné základny pro genealogii a pro heraldiku, jsou základní úkoly každé vědní discipliny a lze je uvést do souvislosti s ostatními úkoly kvantitativně zaměřenými. I kdyby si československé archivnictví vybudovalo vlastní automatizovaný nebo jinak řízený informační systém, nelze očekávat, že by v první fázi pokryl starší období, protože v něm by si pramenné rešerše i nadále prováděli sami badatelé či ústavy a kolektivy. Česká genealogie a heraldika si bezesporu musí pořídit vlastní evidenci svých pramenů v archivech, knihovnách, muzejích i v terénu. Musí doplňovat požadavky objektivního záběru, úplnosti a jednoty popisu. Snažší situaci přitom budou mít heraldici, kteří vytěží především znakové sbírky, sbírky otisků pečetí, erbovní knihy, erbovní památníky (štambuchy), opisy znakových privilegií a ostatní dvojrozměrné prameny. Stejně jednoduchý postup bude možný při soupisu souborů znaků na architekturách, na hřbitovech a v kostelích. Písemné trojrozměrné soubory znaků budou snadno popsány a evidovány a jejich evidování bude splňovat dva účely: předběžnou evidenci pramenů pro orientaci o jejich počtech a hned potom východisko pro jejich exerpování do atlasu znaků. I tak se bude jednat nejméně o 10 000 rukopisů a lokalit.

Pramenná základna české genealogie je daleko jednolitější, na soupis však musí být uplatněno i hledisko kvantifikační, musí tedy obsahovat údaje o počtech, obsažených údajů. Prostý soupis matrik, soupisů poddaných, berních soupisů šlechtických majitelů velkostatků či poddanských majitelů usedlostí v městech a na vsích by sám o sobě byl jen recepcí údajů z archivních inventářů či katalogů. České kvantitativní genealogii s výhledem na úplné vytěžení všech dat o demografickém vývoji českého národa a o rodových souvislostech statisticky co největšího počtu jedinců, rodin a rodů musí být totiž k dispozici přehled o šíři pramenné základny. Konkrétní požadavky na místní údaje (změny v rozsahu farnosti) a o počtu registrovaných křtů, svateb a úmrtí v každé evidované matrice se jeví stejně nezbytné, jako diplomatické údaje o rozsahu, fyzickém stavu a titulu matriky, předepsaném příslušnými pravidly archivářům. Výběr oblastí, archivů a časových období by proto byl nutný. Při znalostech našich genealogů; pracujících se "svými" matrikami celá léta, by alespoň pro některé farnosti a oblasti nebylo obtížné sestavit a publikovat takový soupis matrik s kvantifikačními doplňky a v nejbližších pěti letech by bylo možno podchytit prvních 5000 matrik a jiných rukopisů, obsahujících jistě milion genealogických a demografických dat. Oba soupisy pramenů by pokryly především vnitřní poptávku v řadách českých genealogů a heraldiků, ale znamenaly by přínos i pro usnadnění badatelské agendy a byly by proto uvítány i archivními intitucemi a orgány.

9. Frekvence a tvorba příjmení a křestních jmen

Zájem o tvorbu českých příjmení a o frekvenci křestních jmen byly převládající doménou filologických vědních oborů a daly tak vzniknout i specializované nauce antroponymii. Přesto i čeští genealogové vynášely ze svých pramenů početné doklady o vzniku některých raritních příjmení, o neustálenosti příjmení a o oblibě některých křestních jmen. K těmto podnětným článkům a studiím i v našich Listech genealogické a heraldické společnosti se připojují ohlášené zájmy členů GHSP. Navíc v posledních letech bylo provedeno

šetření na půdě české historické demografie pro několik oblastí v 16. a 17. století, kterým se mělo zjistit, jaké procento obyvatel v té době mělo již vlastní příjmení a jak byla ještě zastoupena mononymie, kdy nositeli stačilo k odlišení a určení jen křestní jméno. Přitom však jen při rozboru jmenného pokladu českých urbářů let 1553 - 65 byla zvolena metoda kvantifikační; další šetření nepokračovala a tak mezinárodní komparace o postupu tvorby příjmení v našich zemích nebyla dokončena. I když tvorba a užívání není, ani ryze kategorií filologickou ani demografickou, předešly oba vědní obory při vytýčení této problematiky českou genealogii, která je nejspíše povolána na prvém místě k řešení závažné otázky tvorby a frekvence českých příjmení a křestních jmen. Příjmení a křestní jména jsou především pomůckou pro označení rodových vztahů a vědecké studium rodových vztahů je nákladní náplní genealogie jako pomocné vědy historické. Právem proto členové GHSP ve vícekrát zmíněné anketě o svých odborných zájmech projevili ochotu zkoumat výskyt určitých příjmení v celé genealogické, filologické i historické šíři, v početné řadě případů v tom mají výrazné úspěchy (Prusík, Procházka a.j.) a proto této problematice věnovala GHSP prostor serií pramenných studií Viléma Saitla i dalším příspěvkům. Nikdy tu sice ke škodě věci nebyl učiněn přes nahromaděný rozsáhlý materiál pokus o nové moderní třídění českých příjmení či o sjednocení cílů a způsobu zobecnění sneseného faktografického materiálu. Snášené informace měly za účel totiž výlučně umožnit kontakty rodopisců a usnadnit pátrání o nositelích téhož příjmení ve vlastních rodokmenech. I tento ryze zájmový, jednorázový a utilitaristický charakter studia českých příjmení a křestních jmen na půdě GHSP lze snadno usměrnit a přeměnit na vědecky přínosnou problematiku a zpracovat kvantifikační metodou, jak postup tvorby stálých příjmení, tak i jejich soupis jako závažného kulturního, demografického a filologického ukazatele. Je - jen třeba, aby čeští genealogové , kteří bez nesnází mohou vytěžit ze jmenovitých soupisů obyvatel, matrik, pozemkových knih i jiných pramenů tisíce údajů o českých příjmeních, zpřesnili problematiku do čtyř eventualit, kdy podchycený nositel má buď 1. jen křestní jméno, nebo 2. příjmení typu hypokristik, vytvořené z křesťanských nebo předkřesťanských křestních jmen (Janoušek, Dušek), 3. příjmení vytvořené z povolání (Kovář) a 4. příjmení, vytvořená podle osobních vlastností nositele a dalších hledisek (Černý, Novák). Vždy je však třeba postihnout celý jmenný fond, aby bylo možno vyčíslit podíl každého ze čtyř typů pojmenování.

K dílčím otázkám tvorby šlechtických jmen a přídomků, tovaryšských jmen, užívání obojích příjmení a dalších přibyl v poslední době námět využít frekvence příjmení k propočtu příbuzenského prokřížení obyvatelstva. Německý etnograf V. Weiss z Karl-Marx-Stadtu propočetl koeficienty příbuznosti v různých populačních vzorcích Německa od 16. století do r. 1920 za předpokladu, že nositelé téhož příjmení pocházejí od téhož předka. (12) U nás by k takovému postupu při masovém výskytu příjmení typu Novák, Procházka, Černý a podobných byly závažné výhrady. Zato by zasloužilo použít jeho matematickou cestu při propočtech příbuzenskosti u české šlechty, kde o nositelích téhož příjmení či přídomku či znaku lze předpokládat společného předka. Přijetí vědeckého úkolu o frekvenci a tvorbě příjmení a křestních jmen mezi tématického úkoly české genealogie s cílem doplnit český soupis příjmení ve všech typologických řadách, je nezbytná povinnost jak vůči badatelské členské veřejnosti GHSP, tak i vůči korespondujícím vědním oborům. Metodu kvantifikace a propočtů postupné tvorby příjmení jednotlivých typů by přitom bylo možno doplnit individuelními zájmovými studiemi o replikách šlechtických příjmení pro nešlechtické nositele typu Berka, Trčka, Koloredo a doplňováním českého jmenného pokladu o relikty předkřesťanských a zaniklých křestních jmen a příjmení typu Sasín, Hron, Salava a podobných. Splnění takového tématického úkolu by bylo velkým přínosem české kvantitativní genealogie pro badatelskou praxi i řadu vědních oborů, početně by předpokládal zvládnutí nejméně 10 000 příjmení všech tří či čtyř typologických skupin.

10. Frekvence, tvorba a symbolika městských znaků, šlechtických znaků a výrobních znamení

Tři tématické úkoly české heraldiky o šlechtických, městských i jiných znacích a o výrobních značkách byly vždy pochopitelně řešeny z pozic praktických a sběratelských a mají stále poměrně vyhovující teoretickou a metodickou základnu v již klasických teoretických dílech české heraldiky. Anketa členů GHSP v roce 1975 potvrdila, že zájem o znaky všech typů je velký. Kvantifikace by do sběratelských, popisných a třídicích postupů vnesla

nové pohledy, soustavnost a někdy i nové přístupy a hodnocení. Počtem i tvorbou znaku se na příklad liší stará trhová místa, změněná v předhusitské době na městečka či města bez vydání znakového a zakládacího privilegia od druhé generace našich městeček a měst, zakládaných od poloviny 15. století, jejichž znaky nebyly vytvořeny živelně a vyjadřují složitou symbolikou jak ekonomickou váhu města, tak i feudální majitelské vztahy. J. Čarek snesl ze zkušeností znakové komise při archivní správě řadu dokladů o životnosti a problémovosti městských znaků i v současné době.(13) Podkladové materiály této komise i dílčí regionální atlasy znaků měst v českých zemích mají své opodstatnění a vědecké přístupy ke studiu městských znaků by měly usnadněnou práci při prohlubování typologie znaků, přenášení znaků na pečetě a symboliky na městských a cechovních znacích.

Ještě bohatší by byla problematika šlechtických znaků, jestliže by od prosté registrace starých i nových znaků šlechty přešla česká heraldika ke kvantifikačnímu pracovnímu postupu. Kvantifikace a soustavnost by odhalila jistě více vrstev starších panských a rytířských znaků a nových znaků, udělovaných masově od konce 15. století, společný původ rodů téhož nebo podobného znaku, zákonitosti o módní poplatnosti starších i novějších znaků své době a slohům. Systematická evidence českých šlechtických znaků by vyplnila mezery starších prací, přispěla by k propočtu podílu šlechtického obyvatelstva v celé české populaci a jeho stavovskému odlišení před rokem 1848 a po zrušení šlechtictví roku 1920, dodala by širší pramennou základnu studiím o výběru figur a symboliky nobilitovaných literátů, báňských finančníků a podnikatelů v Kutné Hoře, Praze a v Jílovém, správních úředníků i měšťanských erbovníků,o recipování znaků vymřelých šlechtických rodin a o volbě znaků svobodníky. Obohacením problematiky české heraldiky a zobecněním již podchyceného materiálu odpadnou nejčastější výtky bezproblémovosti a prosté popisnosti, jimž se i heraldika nevyhnula, i,když někdy pramení jen z akribie, sebekritičnosti a z obav z planého teoretizování.

Podobně bohatá a navíc téměř nová je heraldická problematika výrobních znamení, cechovních, celních a robotních cejchů, kamenických značek, domovních znamení, obchodních znamení měšťanů, pečetních jetonů nesprávně někdy ztotožňovaných s pamětními penízy, ex libris a filigránů. Pro českou heraldiku nutně představují periferní otázku; ale zájem o tato znamení a značky je patrný mezi členy GHSP. Značky a znamení jsou funkčně opravdu totožné s klasickými znaky měst, šlechty i jiných institucí, indentifikují jejich nositele a původce nebo jejich majetek a výrobek stejně jako erby na palácích, kočárech a prstenech. Důvodné jsou však obavy z mnohotvárnosti této quasiheraldické tříště typologicky téměř nepostižitelné a ponechávané proto specielním zájemcům neheraldikům z oboru numismatiky (jetony, cejchy), dějin umění (domovní znamení), dějin papírnictví (filigrány) nebo přímo sběratelům kuriozit. Přesto by vhodně volená metodika sběru, soustavy a třídění při možnostech kvantifikačních pracovních přístupů stála za úvahu a česká heraldi' a by tak významnou měrou rozšířila svou tématiku.

Ze všech tří heraldických tématických okruhů a úkolů studia frekvence a tvorby znaků a znamení všech typů by bylo nutno počítat s podchycením a zpracováním nejméně 10 000 znaků a znamení, které by se uplatnily v předkreslené formě a po roztřídění v heraldickém atlase.

11. Rodová sociální deklasace a kapilarita

Evidování případů pohybu rodů i jedinců mezi jednotlivými stavovskými a společenskými skupinami představuje složitý tématický, ale nepominutelný úkol české genealogie. Je třeba přitom nejen podchytit, ale kvantifikační metodou zvládnout a zobecnit všechny případy, kdy jedinci, rodiny a rody přešly z vyšších pozic do nižších (deklasace) nebo naopak (kapilarita), aby byla potvrzena a upravena pracovní hypotesa o metafyzické strnulosti a neměnnosti feudálního stavovského zřízení.

Případy deklasace šlechticů, pokud nebyla motivována důvody ekonomickými, předpokládala jejich sestup do nižších pozic stavu městského a byly časté v době předhusitské a ještě v 16. století a pak v minulém století, kdy tato vlna postihla rezignací i panovnický rod Habsburků. Ještě hlubší deklasace příslušníků šlechtického stavu a přechod do stavu poddanského byl zásadně možný jen jako důsledek morganatického sňatku šlechtice a poddané ženy a výjimečně jako důsledek naprosté ztráty majetku a šlechtického vě-

domí svobody. Opačná tvrzení o velké frekvenci takové deklasace a "zchlapění" šlechty u nás v 17. století i později se nutně musí ukázat jako nepodložené hypotézy, výmysl nebo nesprávná umělá romantizující tradice bez pramenné opory. Pro poznání okolností, za kterých mohlo k deklasaci šlechty a měšťanů dojít přechodem do nižší společenské formace, je nutno vážit i ekonomické podmínky i právní postupy (konfiskace, emigrace, dobrovolné zhoštění a odřeknutí šlechtictví), je někdy třeba volit ne metodu kvantifikační, ale monografickou.

Také opačné případy sociální a stavovské kapilarity jedinců, rodin a rodů s daleko větší frekvencí výskytu musí být šetřeny s metodickou opatrností. Populační bilance šlechty a městského patriciátu byla trvale pasivní a doplňování početních stavů povyšováním příslušníků nižších stavovských skupin bylo nezbytné. Mimo rámec české genealogie byl již shromážděn materiál o přijímání do rytířského českého stavu; méně snadné se ukázalo sledování, jak byly zaplňovány mezery v panském stavu v českých zemích. Podmínkou a přestupní stanicí pro přestup do vyšší stavovské kategorie byly úspěchy ve vojenské službě, v diplomacii, v úřední činnosti, v obchodním podnikání nebo v jiných činnostech nebo navázané rodové spojení s partnery z vyšších stavovských skupin. Nejčastějšími příležitostmi pro sociální kapilaritu poddaných a jejich přestup do městského stavu či zhoštění a následnou nobilitaci byla úřednická služba na velkostatcích či ve šlechtických dvorech a přístup k universitnímu vzdělání a uplatnění ve funkci právníků a placených úředníků. Velké kariéry a případy sociální kapilarity jsou v české genealogii nepočetné (Šporkové, Michnové). V období okolo roku 1800 po další depopulační vlně české šlechty přešly nejprve do skupiny majitelů velkostatků a pak do šlechtického stavu úspěšní obchodníci, továrníci a důstojníci (Nádherní, Wimmerové a j.). Nejsnadněji byly překonány přehrady stavovských skupin u emigrujících jedinců či rodů, kteří sebou přinesli členství v nižší cizí nesnadno komparovatelné společenské skupině a díky svému vlivu dosáhli přijetí nejbližší české sociální skupině (Florián Gryspkek, Pruskovští). Vysvětlování i samo zachycování případů společenského sestupu i vzestupu není možné bez znalosti genealogické i heraldické situace a je někdy velmi pracné. Zvládnutí tohoto odborného tématického úkolu by bylo přínosem pro sociální české dějiny i pro dějiny práva, i když lze sotva počítat s objasněním více než 1000 případů deklasace a kapilarity, které česká genealogie evidenčně zachytí a vysvětlí.

12. Genealogické a heraldické právo

Vyhledávat a zpracovávat případy, kdy příslušnost k rodu či právo užívat znak se staly spornými a kdy o této genealogické a heraldické právní problematice rozhodoval soudní či správní vyšší orgán jsou dva tématické úkoly svou obtížností a závažností obdobné předchozím úkolům a patří vůbec k nejnesnadnější tématice české genealogie a heraldiky. Nejběžnější byly spory o urážku na cti, odepření správné titulatury, tvrzení o nižším stupni urozenosti odůvodňované nižším původem matky nebo krátkostí doby od nobilitace a spory o přednost při zasedacích pořádcích zemského soudu. Vždy takové jednání zůstávalo na povrchu, muselo se obejít bez právoplatných podkladů o důvodnosti a bezdůvodnosti námitek či nároků a nebylo objektivní. Zmíněná neexistence věrohodné instituce, která by soustavně shromažďovala v rámci jednotlivých stavů informace o postavení jednotlivců a rodů i o jejich znacích, byla hlavní překážkou. Ani úřad desk zemských, který by k takové funkci byl nejspíše povolán, neměl dobrou evidenci inkolátů, vývodů, fideikomisních instrumentů a rozhodnutí o přijetí do jednotlivých stavů či případy snatkových konsensů šlechticů a nešlechticů, takže spory rozhodovali jen svědci a staří pamětníci.

Nejtíže byl pociťován tento stav a nemožnost vyžádání kvalifikačních genealogických heraldických stanovisek a posudků při dědických sporech a pozůstalostním řízení po vymření šlechtických rodů. Pokud král a komora nemohli uplatnit konfiskaci z titulu odúmrti a museli respektovat rámcové privilegium krále Vladislava české šlechtě nebo vnitřní rodové či mezirodové dohody nebo substituční ustanovení závětí, vyvstala otázka oprávněných dědiců někdy z velmi vzdálených linií (vymření Šelnberků, Osovských, Slavatů, primogenitury Berků, jednotlivých linií Kolovratů a další). Pracné rešerše v deskových zápisech, z materiálů rodinných archivů a ze závětí, zakládacích instrumentů o fideikomisu či z jiných listin (obvykle složité rozrody a rodové souvislosti)

objasnily jen neúplně spor a nároky ostatních dědiců byly řešeny kompromisními dohodami. Genealogická i heraldická argumentace rozrodem a totožností znaku byla ovšem přípustná a rozhodující.

Pokud se podaří zrekonstruovat správně všechny právní fáze dědických genealogických a heraldických sporů a odstranit chybné interpretace a pokud se podaří objasnit všechny právnické uzance, budou i při malém počtu jednotlivé případy nalézání práva v oblasti genealogie a heraldiky cenným přínosem pro českou genealogii a heraldiku. Obdobně jako u předchozích tématických úkolů by byly vítány i v oboru dějin státu a práva, i když nelze počítat s více než 200 případy včetně sporů o falešných podkladech pro obnovu šlechtictví okolo roku 1900.

13. Terminologické slovníky a atlasy české genealogie a heraldiky.

Shromažďování podkladů pro genealogické a heraldické terminologické slovníky, ohlášené též některými členy GHSP a správně proto zařazené mezi tématické úkoly české genealogie a heraldiky má navíc zdůvodnění základními teoretickými pomůckami a předpodklady každého vědního oboru. Kromě zachycení základních a obecně ustálených pojmů nutných pro usnadnění komunikací mezi genealogy a heraldiky musí přinést terminologická aktivita jasno i v případech, kdy jednotlivé termíny měnily svůj obsah. Právě u velmi frekventovaných pojmů (strýc-synovec, lvice-levhart) postižených posunem obsahu, bude nutný pečlivý rozbor četnosti v užívání a období zlomu významu řady termínů. Nutně zde, stejně jako u čtyř obtížných tématických úkolů předešlých, dojde ke střetnutí hlediska kvantifikačního s požadavkem kvalitního prohloubeného průzkumu a rozboru, ale oba pracovní postupy bude možno sladit a vzájemně doplnit. Vcelku je totiž nutno počítat s evidencí a zpracováním nejméně 1000 pojmů české genealogie a heraldiky, z nichž většině musí být věnována zvýšená pozornost v analytických studiích.

Atlasy shromažďující v abecedních a věcných řadách sestavené rodokmeny a evidované překleslené znaky a znamení budou vyvrcholením vědecké práce v české genealogii a heraldice, i když zdánlivě předpokládají jen prostou trpělivou činnost sběratelskou. Jako v řadě podobných případů (historická geografie) by i samotná instituce atlasů a existence atlasových redakčních a autorských kolektivů mohla sehrát mobilizující funkci všech sil s upřímným zájmem o vědní rozvoj a využitelnost české genealogie a heraldiky. Příprava atlasů je vítanou příležitostí k shrnutí všech vlastních i starších syntetických i dílčích prací, nesmí však být jen jejich mechanickým svodem. Kolektivy zájemců o tyto dva tématické úkoly jistě využijí výsledky soupisu genealogických a heraldických pramenů a výsledky studia tvorby znaků i dalších tématických úkolů.
Navíc bude třeba rozhodnout techniku úsporných rodokmenů, pročíslování členů rodu a překreslení znaků. Předpokládaný rozsah obou atlasů v rozsahu nejméně 10 000 rodových hesel a 10 000 znaků předpokládá, že se prosadí myšlenka zařadit do atlasu i nešlechtické rody významné pro české kulturní, hospodářské a sociální dějiny a nešlechtické, městské, cechovní a občanské znaky i značky a znamení.

Prosté sestavování rodokmenů a erbovních sbírek i pilné nenáročné a jednorázové genealogické a heraldické studie by dříve či později kritika z pozic ostatních pomocných věd a české historiografie i z řad samotných členů GHSP odsoudila jako neúnosné zaostávání a neperspektivní stagnaci. Proti takovým tendencím se nutně jeví nastínění 16 tématických úkolů, které by měly plnit členové GHSP v letech 1976 - 80 a 1981 - 85 jako stejný extrém v opačném směru. Život a členové GHSP rozhodnou s využitím zkušeností české numismatiky a s pomocí vědecké veřejnosti o realizovatelném kompromisu mezi cennou činností sběratelskou a mezi novou náplní vědeckou, které se navzájem nevylučují, které se doplňují a které Genealogická a heraldická společnost trvale a spravedlivě bude podporovat.

Poznámky:

1. Zdeněk Kristen, Pomocné vědy historické, Ladislav Hosák a kolektiv, Základy studia dějepisu. Sborník vysoké školy pedagogické v Olomouci. Historie VI), str. 83 - 134, Praha 1959 (1. vydání) a Ivan Hlaváček-Jaroslav Kašnar a Rostislav

Nový, Základy pomocných věd historických pro historiky str. 85 - 92 a 102 - 130, Praha 1967
2. Jan Štovíček, Z dějin numismatické muzeologie na konci 19. století. Numismatické listy 30, 1975, str. 47 - 54
3. Josef Petrán, Český znak, Zdeněk Fiala, Předhusitské Čechy 1310 - 1419. Český stát pod vládou Lucemburků. Praha 1968 a Zdeněk Fiala, Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995 - 1310, Praha 1975
4. František Palacký, Přerodopisná v Čechách roku 1534 vedená. Časopis českého muzea 13, 1939, str. 399
5. Bohuslav Balbín, Tabularium stemmatographicum seu genealogicae tabulae regni Bohemiae (Miscellanorum historicorum regni Bohemiae decas III liber II), I Praha 1687, II Praha 1687, III Praha 1688 a IV Praha 1688
6. Václav Král, Historiografie, její retrospektivy a perspektivy. Soubor analytických statí. Praha 1973
7. Josef Polišenský, Genealogie, rodopis v její dnešní podobě. Listy genealogické a heraldické společnosti v Praze. 1974, 1, str. 3 - 7, otisk z vlastivědného sborníku Jižní Morava 9, 1973
8. Miroslav Hroch, Příspěvek k problému kvantifikace společenského pohybu. Československý časopis historický 19, 1971, str. 422 - 426
9. Anton Špiesz, Strojné a vyššie matematické metódy práce v hospodárskych a sociálnych dejinách. Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny pri SHS. Študijné materiály, 1, Bratislava 1971
10. Louis Henry, Historická demografie. Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny při SHS. Študijné materiály 6, Bratislava 1972
11. A. Špiesz uv. m. str. 19 - 22 a T. H. Hollingsworth, Význam kvality údajov v historickej demografii. Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny pri SHS. Študijné materiály 6, str. 14 - 30, Bratislava 1971
12. Volkmar Weiss, Die Verwendung von Familiennamenhüfigkeiten zur Schätzung der genetischen Verwanndschaft. Ein Beitrag zur Populationsgenetig des Vogtlandes. Etnografisch-Archäologischer Zeitschrift 15, 1974, str. 433 - 451
13. Jiří Čarek, K otázkám současné městské heraldiky. Archivní časopis 1972, str. 185 - 190

POZNÁMKA

Ve 4. čtvrtletí 1976 se budou konat schůzky s genealogickými tématy v místnosti GHSP v Praze - Smíchově, Holečkova ulice 7 v následujících termínech:

11. října - Dr. Ulrich Kovanda: Vlastní badatelská práce - objevitel země Františka Josefa, Julius Payer
25. října: volný diskusní večer
8. listopadu: Jiří Aleš: Rod Mikoláše Alše - vlastní badatelská práce
22. listopadu: Ing. Vilém Nejedlý: Zkušenosti z vlastního bádání.
13. prosince: volný diskusní večer

NAŠE ROVY

Dne 10. prosince 1975 zemřel člen GHSP JUDr. Václav Aleš CYPHELLY genealogický badatel.

Čest jeho památce.

PROVÁZKOVÉ Z LANOVA

Karel Samšiňák

Mnozí čeští přírodovědci a lékaři pocházeli ze šlechtických rodů, nebo získali erb za své zásluhy. V. Palivec publikoval v listech erb J. E. Purkyně a zmínil se při té příležitosti i o erbech několika lékařů českého původu. Zajímavým případem v řadě českých přírodovědců - šlechticů je Stanislav Provázek. Jeho šlechtický rod nebyl nikterak starý. Nobilitován byl jeho otec Josef, narozený r. 1842 v Pravíkově u Kamenice n. Lipou. Pocházející ze starého selského českého rodu, který je možno v Pravíkově sledovat od r. 1654. Po studiích na pražské technice vstoupil r. 1863 do rakousko-uherské armády. Absolvoval kadetku ve Veroně a po bitvě u Custozzy se vrátil v hodnosti poručíka do Čech, do Jindřichova Hradce. Své české cítění nijak nezakrýval. Podepisoval se zásadně Provázek a čárku nad a zdůrazňoval. Také od jiných vyžadoval, aby byl psán tímto způsobem. Jeho schopnosti mu zajišťovaly pravidelný postup v hodnotech. Získal válečnou medaji, vojenský služební odznak pro důstojníky třetí třídy a 26. 4. 1891 vojenský kříž za zásluhy. Konečně roku 1893, při třicetiletém výročí své služby v armádě byl nobilitován. Nobilitační listina je uložena v museu v Kamenici n. Lipou a podle ní je jeho znakem zlatý štít s kosmým modrým břevnem (prof. Dr. J. Muk upozorňuje, že jde o barvy Jindřichova Hradce), na němž je obnažený meč se zlatým jílcem. Na štítě stojí turnéřská helma s korunkou, z níž vyrůstají tři pštrosí pera: zlaté mezi modrými. Přikryvadla modro-zlatá. Provázek si zvolil predikát "z Lanova", který je vlastně synonymem jeho jména. I v nobilitační listině je jeho jméno uvedeno česky: Provázek. V armádě dosáhl nakonec 9. 7. 1901 hodnosti plukovníka. V rodině se tradovalo, že nebýt jeho okázale zdůrazňovaného češství, skončila jeho kariéra ještě mnohem výše.

Ze sňatku s Marií roz. Koppovou z Božejova, se kterou se oženil roku 1874 měl dvě děti:

1. Stanislav nar. 12. 11. 1875 v Jindřichově Hradci. Studoval na německé universitě v Praze, odkud odešel r. 1899 s profesorem Hatschkem do Vídně. Svými pracemi na sebe upozornil prof. Ehrlicha, objevitele léku proti příjici. Jako jeho asistent se začal věnovat medicinské zoologii a tento zájem ho brzy přivedl k prof. Schaudinovi (na zachované dopisnici píše prof. Schaudin Provázkovi, že jsou jediní dva medicinští zoologové v Německu), objeviteli původce příjice. Ve třiceti letech se stal Provázek jeho náměstkem v Ústavu nemocí lodních a tropických v Hamburku a po smrti Schaudinově r. 1906 jeho nástupcem. Roku 1907 se zúčastnil Neisserovy expedice na Jávu, kde se mu podařilo objevit původce trachomu. Téhož roku se Provázek vzdává rakouského státního občanství. Na svých pracech se podepisuje Dr. S. Prowazek nebo Dr. S. von Prowazek. Jako pseudonymu užívá predikátu ve formě P. Lanov. Roku 1908 odjíždí do Brazilie, kde vypukla epidemie neštovic a roku 1910 na Sumatru a do německých tichomořských kolonií, kde prováděl oční operace a získal si svým demokratickým vystupováním značnou oblibu u domorodců. Za balkánské války se poprvé dostal do styku s nemocí, která se mu stala osudnou: 1913 studuje skvrnitý tyf v Srbsku. Koncem roku byl pověřen studiem tyfu v zajateckém táboře v Kottbus, kde nastoupil začátkem následujícího roku. Zjistil, že přenašečem skvrnivky jsou vši a snad viděl i pravého původce nemoci, ale začátkem února 1915 se sám nemocí nakazil a 17. února 1915 zemřel. Jeho práci dokončil jeho spolupracovník Dr. Rocha di Lima, který Provázka až do jeho smrti ošetřoval. Původce skvrnivky pak nazval Rickettsia prowazeki. Provázek publikoval za svého krátkého života víc jak dvě stě prací, kromě vědeckých pojednání i práce filosofické a beletrii. Přes zněmčení svého jména, vyvolané nejspíše nutností v cizím prostředí, zůstal Provázek svým smýšlením Čechem. V archivech museí v Jindřichově Hradci, Kamenici n. Lipou i v knihovně Náprstkova musea v Praze je zachováno množství písemností rodiny Provázkovy; v tom i několik českých gratulací psaných svým otcem. I v období svého působení v Hamburku zajížděl velmi často do Jižních Čech, kde navštěvoval stýky se řadou svých známých. O jeho slovanském cítění svědčí i to, že se jeho pohřbu, konaného se všemi vojenskými poctami, účastnili i zajatí ruští lékaři

Znak Provázků z Lanova
v Městském Muzeu v Kamenici/Lipou

z tábora, jejichž důvěru si během své činnosti získal. Rok po smrti byl Provázek exhumován a převezen do rodinné hrobky na romantickém hřbitůvku v Kamenici n. Lipou. Roku 1965 byla na rodném domě v Jindř. Hradci odhalena pamětní deska.

2. Marie nar. 13. 2..1880 v Jindřichově Hradci. Studovala výtvarné umění ve Vídni, Mnichově a Paříži, kde také od r. 1911 pravidelně vystavovala (Salon d'Automne, Salon d'Indépendants). Po návratu do Prahy vystavovala na mnohých místech republiky i v zahraničí (Hamburk, Cannes, Monte Carlo). Byla manželkou Sándora Galimbertiho, maďarského malíře italského původu (nar. 1883 v Kaposváru). Manželství bylo bezdětné a manželé se brzy rozešli. M. Galimberti-Provázková zemřela 4. 8. 1951 v Litoměřicích a jí rod Provázků z Lanova vymřel.

Rodinná hrobka v Kamenici n. Lipou dnes nemá nikoho, kdo by se o ní staral a zvolna chátrá. Před desíti lety napsal akad. Jírovec na Krajské středisko do Budějovic, zda by nebylo možné, vzít ji aspoň do seznamu památek. Na tento přípis dodnes nedošla odpověď. A tak zatím jen na dobré vůli v Kamenici n. Lipou a některých občanů leží osud památníku jednoho z nejvýznamnějších přírodovědců našeho století.

Literatura:
Gel, F., 1965: Rickettsia prowazeki. Plamen 7, č. 2:58 - 61
Goldschmidt, R. B., 1956: Portraits from Memory. Recollections of a Zoologist. Univ. Washington
Hartmann, M., 1916: S. von Prowazek + Archiv f. Protistenkunde 34: I - XIX
Muk, J., Miller, F., 1942: Prof. Dr. St. Prowazek, rodák z J. Hradce - bojovník s epidemiemi. Městské museum v Jindř. Hradci, publikace č. 11
Vollmer, H., 1955: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler II. Leipzig
Muk, J.: Jindřichohradecký rodák PhDr. Stanislav Provázek, bojovník s epidemiemi. Výroční zpráva spolku Přátel starého Jindřichova Hradce za rok 1975/76, s. 4 - 7.

STŘEDOVĚKÉ PEČETI TÝKAJÍCÍ SE ČSL v Šoproňském archivu (dř. Ödenburg)

Tompos Ernö

Za doby krále Zikmunda staly se vztahy českého a uherského království nápadně hojnější. Zprvu pro jeho příbuzenství s Lucemburky v Čechách a potom pro jím způsobené husitské války.

Zmíněné příbuzenství Zikmunda s Václavem IV. bylo příčinou, že své švagrové vdově po Václavu IV. dal zříditi v Šoproni vdovské sídlo. Při zbourání staré radnice a sousedních domů byl nalezen znak, pocházející pravděpodobně z onoho sídla. Znak je čtvrcen, v srdečním štítu je orel, pole 1. a 4. je sedmkráte děleno (Uhry), 2. pole lev, 3. pole orlice (?Polsko?).

Mnoho studentů z Uher studovalo v Praze a přineslo odtud učení Jana Husa. V Budě kázal Jeroným Pražský. To bylo příčinou, že v roce 1439 vypuklo v Budě lidové povstání proti německým patricijům. Povstání bylo sice potlačeno, končilo však vyrovnáním a zlomilo dosavadní německou hegemonii (1).

V šoproňském archivu (2) jsou z pozdního středověku pečetě, vížící se k Čechám (v Uhrách se počítá středověk až do 1526, t. j. k roku bitvy u Moháče). Prameny středověku jsou pod označením "Dl" číslovány běžně. Uvádím u pečetí toto číslo. Při častěji se opakujících pečetí uvádím jen to číslo pramenu, na kterém jest pečeť nejlépe zachována.

CZECHNER Jindřich z města Ústí (n.Labem), 1442.
Zavěšená pečeť průměru 28 mm z hnědého vosku, chráněná přírodním voskem. V trojlistu v patě zaokrouhlený štít s uťatým pravým chodidlem. Opis: + sigillum + hainreich + czechner + (Obr. 1) Dl 3525

GILEIS Wolfgang, válečník z hradu Katzensteinu (Macskakövara) u Šoproně, později zástupce šoproňského purkrabího, 1453. Otisk pečetního prstenu do žlutého vosku. V patě zaokrouhlený štít s dvojitou skobou (kramle). Nad štítem gotické písmeno W.(Obr. 1/1) Dl 1352

GISKRA, Jan z Brandýsa, hrabě šarošský (Altsohl, Zólyom), 1455. Jeho pečeť se vyskytuje častěji, ale na této pečeti je nejlépe viditelná. Zelená zavěšená pečeť hráněná přírodním voskem průměru 25 mm, trochu poškozená, ale pěkná. V půlkruhovém štítu dvě křížící se jelení paroží, bohužel neznámé barvy. Nápis nečitelný. Dl 1393

KAPPLER, Jiří, bratislavský (Pozsony) purkrabí, 1421. Přitištěná zelená pečeť o průměru 25 mm, polámaná, ale pěkná. V trojcípém štítě peruť. Dl 581

LELLENS, manželka Markéta z Trnavy (Nagyszombat), 1418. Přitištěná zelená pečeť o průměru 15 mm. Půlkruhový štít s šikmo položenou otištěnou květinou. Nad štítem též květina bez přilby. Dl 500

MISCHULLINGER, August, bratislavský (Pozsony) občan, syn šoproňského purkrabího a vrchního župana Viléma Mischullingera. Není uvedeno datum, ale doba je mezi 1477 až 1493. V oválném 11 x 9 mm otisku pečetního prstenu (otisk přes papír) je polokruhový štít se dvěma skříženými palcáty. Jeho otcem byl používán zcela jiný znak. Opis: nečitelný. Dl 3596.

POCKEL Filip, Svatý Mikuláš (Liptósszent miklós) hradní fojt, 1473. Přitištěná hnědá pečeť průměru 21 mm. V třílistě polokruhový štít, v něm do prava hledící strážné zvíře (býk?) Dl 895

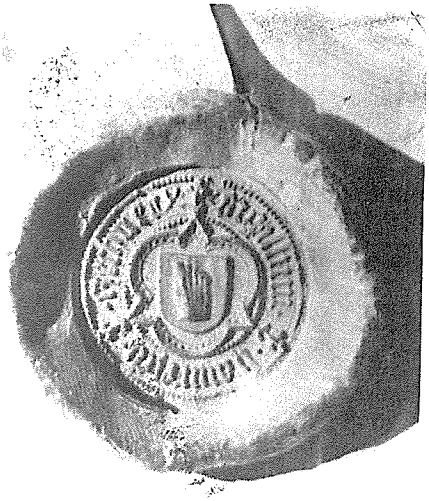

Obr. 1 Czechner Jindřich z Ústí/Labem, 1441
K článku Ernő Tompose

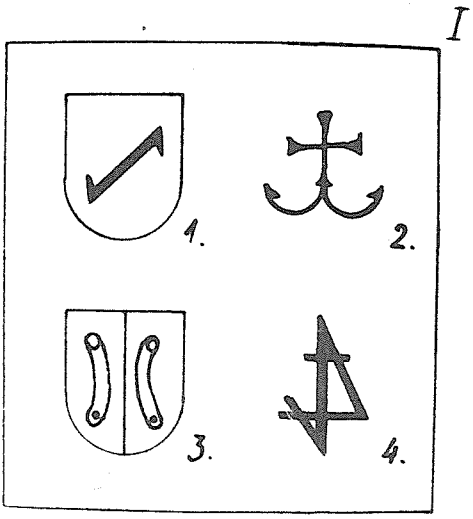

Obr. I. Značky z pečetí
K článku Ernő Tompose

SALCH Wolfgang, znojemský usedlík, 1463. Osmihranný otisk prstenu přes papír se značkou mistra.(Obr. tab. 1/2) Dl 1917

SCHAROCH, Bartoloměj, bratislavský měšťan, 1429. Otisk prstenu přes papír 18 mm průměru. Poltěný půlkruhový štít se dvěma řemeslnickými nářadími.(Obr. tab. 1/3). Dl 788

SCHWARTZ, Kuntz, královský stavitel, bratislavský měšťan, 1424. Velmi poškozený otisk prstenu s kamenickým znamením, z něhož je znatelný jen trojúhelník. Dl 648

týž: 1424. Pečeť přes papír průměru 33 mm s úplným znakem ve čtyřlistu. Půlkruhový štít se šikmo položenou ještěrkou. Klenot: Ještěrka na složené peruti. Opis: nečitelný. Dl 651.

STRASCH, z Walatscho, po 1397. Hnědá pečeť přes papír. V polokruhovém štítu značka mistra, podobná značce polské rodiny de Czerozny (4) Na podkově výtyčka nahoře s krokvicí Dl 3434

SUBER, Antonín, bratislavský (Pozsony) měšťan, 1473. Pečeť přes papír, v pečetním poli značka mistra.(Obr. tab. 1/4) Dl 817

TANNFELD, Hinko z Lucky, 1463, Schranawand (Dolní Rakousy), poškozená a odrolená vosková pečeť průměru 21 mm. Štít se znakovou figurou je vylomen. Kolčí přilba s větrným mlýnem o 5 křídlech jako klenotem. Opis: nečitelný. Dl 1897

TETLINGER, Hanusko, kastelán z Bruck a./L., 1463. Pečeť přes papír o průměru 15 mm. Polokruhový poltěný štít. V pravém poli tři šesticípé hvězdy nad sebou, v levém poli paže se šavlí, na níž je nabodnutá hlava: Opis: s + hanusko + ...ger + Dl 1870

TLUXA, Hinko, purkrabí z Köszegu (malé město v blízkosti Szombathely)(3), 1386. Ve velmi poškozené přitištěné hnědé pečeti vodorovně ležící polokruhový srdcovitě zahrocený štít se dvěma skříženými meči. Opis: nečitelný. Dl 263.

TRNAVA (Nagyszombat) městská rada, 1451. V polokruhovém štítu je kolo (štěstěny?) Dl 1207

WEITRAHER, Konrad, správce na hradě Katzenstein (maď. Macskakövara, zbořen), 1457. Otisk pečetidla do zeleného vosku o průměru 18 mm. V trojlistu tříhranný štít s dvěma skříženými burdýři (či hornickými špičáky ?). Při štítu písmena W. a C. Dl 1556.

WULCZKO, Václav, "bratr" z Katzensteinu, 1464. Otisk pečetidla do zeleného vésku o průměru 22 mm. V polokruhovém štítu vzpřímené zvíře (gryf?). Klenot: složená peruť. Opis: nečitelný. Dl 1973

ZOCHDOLA, Krištof, syn šlechtice Beneše ze Zochdola (ze Suchdola?, pozn. red.), 1524. Osmihranný otisk prstenu přes papír. V polokruhovém štítu tři (= 2,1) pěticípé hvězdy. Nad štítem monogram K.Z. Dl 8696

ZWIERZETICZ, Herman z (ze Zvířetic? pozn. red.), 1455. Hnědá zavěšená pečeť průměru 22 mm, chráněná přírodním voskem. Ve čtyřlistu polokruhový štít, polcený. Klenot: složená peruť. Opis: nečitelný. Dl 1393

Poznámky:

Název trojlist a čtyřlist je dán tehdejším výtvarným slohem gotických kružeb (Pozn. red.)

1 Gerevich László: Budapest törtenete. Dějiny Budapešti, Budapešť 1973, Sv. 2, str. 71 - 72

2 Györ-Sopron megye 2 szemle Levéltára. H - 9400, Sopron Beloiannisz - tér 1 (Archiv č. 2 - komitátu Györ - Šoproň)

3 též Steinamanger v komitátu Eisenburg (Pozn. red.)

4 Ancien Armorial d'Équestre de la Toison d'Or. Loredan Larchey: Paříž 1890, str. 246

Pečetě, týkající se: Šoproně vyšly v Soproni Szemle roč. 1973, str. 289 - 306,
Rakouska v "Adler" roč. 1974, str. 31 - 38
Německa a Uher dosud nevyšly.

VÝBĚR ZE ZAHRANIČNÍ LITERATURY

Německé časopisy

1. Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik. Wien, Heraldischgenealogische Gesellschaft Adler
2. Altpreussische Geschlechtskunde. Blätter d. Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreussen. Hamburg, Verein ...
3. Archiv Ostdeutscher Familienforscher. Wolfenbüttel, Arbeitsgemeinschaft Ostdeutscher Familienforscher....
4. Beiträge zur Namenforschung. Heidelberg, C. Winter
5. Beiträge zur Westfälischen Familienforschung. Münster, Westfälische Gesellschaft für Genealogie und Familienforschung
6. Blätter des Bayerischen Landesvereins für Familienkunde. Kallmünz üb. Regensburg, M. Lassleben
7. Blätter für Fränkische Familienkunde. Nürnberg, Gesellschaft für Familienforschung in Franken
8. Deseret. Genealogisches Mitteilungsblatt d. Genealogischen Gesellschaft d. Kirche Jesu ... Berlin-Dahlem, Missionsleiter für Genealogie
9. Deutsches Familienarchiv. Neustadt/Aisch, Degener
10. Der Familienforscher in Bayern, Franken und Schwaben. Blätter d. Bayer. Landesvereins für Familienkunde. München, A. Roth
11. Familiengeschichtliche Quellen. Hrsg. O. Spohr. Neustadt/Aisch, Degener
12. Familienkundliche Beiträge. Oldenburg, W. Schaub
13. Familienkundliche Nachrichten. Neustadt/Aisch, Degener
14. Genealogie. Neustadt/Aisch, Degener
15. Der Herold. Vierteljahrschrift für Heraldik, Genealogie und verwandte Wissenschaften. Berlin, spolek Herold
16. Hessische Familienkunde. Kassel, Gesellschaft f. Familienkunde in Kurhessen und Waldeck
17. Die Laterne. Bonn, Westdeutsche Gesellschaft für Familienkunde.....
18. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Familiengeschichte im Kulturkreis e. V. Berlin, Arbeitgemeinschaft....
19. Mitteilungen der Gesellschaft für Schleswig-holsteinische Familienforschung und Wappenkunde e. V. Kiel, G. Rendtorff
20. Mitteilungen. Berlin-Dahlem, Verein zur Erhaltung der Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte.
21. Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde e. V. Köln, Westdeutsche Gesellschaft ....
22. Norddeutsche Familienkunde. Göttingen, Arbeitsgemeinschaft d. Verlage Degener
23. Oldenburgische Quellen zur Familienkunde. Oldenburg, Old. Landesverein für Geschichte...
24. Ostdeutsche Familienkunde. Neustadt/Aisch, Degener
25. Pfälzische Familien- und Wappenkunde. Biographie, Genealogie, Heraldik. Ludwigshafen/Rhein, R. Louis
26. Praktische Forschungshilfe. Das Suchblatt für alle Fragen der Familienforscher. Glückburg/Ostsee, C.A. Starke
27. Der Schlüssel. Gesamtinhaltverzeichniss mit mit Ortsquellennachweissen für genealogisch-heraldische und historische Zeitschriftenreihen. Götingen, Götinger Genealogisch-heraldische Gesellschaft
28. Schrifttumsberichte zur Genealogie und zu ihren Nachbargebieten. Neustadt/Aisch, Degener
29. Südwestdeutsche Blätter für Familien und Wappenkunde. Ulm, Aegis-Verlag
30. Zeitschrift für Niedersächsische Familienkunde. Hamburg, Zentralstelle für Niedersächsische Familienkunde
31. Der Schweizer Familienforscher. Erlenbach

Rozpis článků z většiny dosud vycházejících časopisů najdeme v periodicky vycházejícím soupisu "Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur aus allen Gebieten des Wissens." Hrsg. Otto Zeller. Osnabrück, Felix Dietrich Verlag, který objednávají naše velké vědecké knihovny.

Anglo-americká literatura za rok 1972 - 1974

Boutell, Charles: Boutell's heraldry; rev. by J. P. Brook-Little. USA, Warne 1973
Brault, G.J.: Early blazon. New York, Oxford Univ. Press 1972
Brault, G.J. ed.: Eight thirteenth-century rolls of arms in French and Anglo-Norman blazon. New York, State Univ. of New York Press 1973
Briggs, G.: National heraldry of the world. London, Dent 1974
Brooke-Little, John Philip: An heraldic alphabet. USA, MacDonald 1973
Cautley, H.M.: Royal arms and commandments in our churches. London, Boydell Press 1974
Doane, G.H.: Searching for yours ancestors. The how and why of genealogy. 4th ed. New York, Bantam 1974
Early Yorkshire families. Ed. by Sir Charles Clay. Claremont, Yorkshires Archaelogical Society 1973
Everton, G.B.: The how book for genealogists. 7th ed. USA, Everton Publications 1973
Flagg, E.: Genealogical notes on the founding of New England: my ancestor's part in that undertaking. Baltimore, Genealogical Publ. Company 1973
Genealogical dictionary of Maine and New Hamphshire. Baltimore, Genealogical Publ. Company 1973
Genealogies in the Library of Congress. Washington, Library of Congress 1973
Handbook of Irish genealogy: how to trace your ancestors and relatives in Ireland. Dublin, Heraldics Artists, Ltd. Trinity 1973
Holden, Edward Singleton: A primer heraldry for Americans. Detroit, Gale Research Company 1973
The Kings and Queens of Great Britain. A genealogical chart showing their descent and relationships. Comp. by Anne Tauté. (USA, asi 1974). 1 list 48 x 36 cm
Pakula, M. H.: Heraldry and armor of the middle ages. New York, A. S. Barnes 1972
Philimore, W. P. W.: How to write the history of a family. Detroit, Gale Research Company 1972
Planché, J. R.: The pursuivant of arms. Detroit, Gale Research Company 1973
Purves, A. A.: Orders and decorations. Feltham, Hamlyn 1972
Ralphs, Dorothy Howarth: A first look at heraldry. New York, F. Watts 1973
Talcott, Sebastian Visscher: Genealogical notes of New York and New England families. Baltimore, Genealogical Publ. Company 1973
Von Volborth, Carl Alexandr: Heraldry of the world. Ed. H.B. Cheschire. New York Macmillan Publ. Company 1973
Zieber, Eugene: Heraldry in America. 2nd ed. New York, Gordon Press 1973 (Reprint)

ky

ZNAK HERMENEGILDA JIREČKA ZE SAMOKOVU

František Hyksa

V 11. sešitu GH-Listů 3. řady byl uveřejněn můj článek o rodu chotěšinských Jirečků - Vovčíků, ze kterého pochází Hermenegild Jireček a vývoj příjmení Jireček z původního Vovčík. Redakci se podařilo získat kresbu znaku II. Jirečka perem Jiřího Bílého a připojuji tedy nyní k obrázku text.

Jako učiteli češtiny a české literatury korunního prince arcikníž. Rudolfa v letech 1875 - 1877 byl Hermenegildovi Jirečkovi udělen císařem Františkem Josefem I. dne 8. června 1877 řád železné koruny III. třídy. Ve zdůvodnění se praví, že se tak stalo "za výtečné, při vyučování kor. prince vykonané služby". Při volbě figur do znaku nezapoměl Jireček na svůj český a kovářský původ a dal si do znaku tři stříbrná kovářská kladiva v červeném poli a zvolil český přídomek "ze Samokova" a do pásky pod erbem erbovní heslo "Suae quisque fortunae faber" (Každý strůjcem svého štěstí), aby podtrhl, že jen on sám si ukoval přičiněním společenský vzestup. V horním zlatém poli znaku má černého rakouského dvojhlavého orla. Klenoty na helmech jsou vzepjatý český dvojocasý lev bez koruny a orlí křídlo.

Hermenegild Jireček ze Samokova

NAŠE ROVY

Odešel navždy jeden z nejstarších členů velké rodiny Procházků - † 11./12. 1975

JINDŘICH PROCHÁZKA.

Narodil se 28. března 1896 v Prostějově, jako prvorozený syn drobného obchodníka - původně krejčího - Václava Procházky rodem z Františkova z Rataj nad Sázavou a maminkou mu byla dobrosrdečná, starostlivá a pracovitá rolnická dcerka z Hané od Prostějova - Božena Hrabalová. Starost o rodinu se 6 dětmi, z nichž 5 zůstalo na živu, a kterým chtěl zajistit dobrou budoucnost, přinutila však otce opustit Prostějov a hledat příznivější podmínky pro své podnikání vystěhováním do Chorvatska. Stalo se tak v roce 1913 a 17-ti letý syn Jindřich, student obchodní akademie v Prostějově, zde zatím zůstal, aby dokončil školní rok. Své studium dokončil Jindřich v Brně r. 1915 a odjel do Chorvatska za svým otcem a v Chorvatské zemi zůstal až do roku 1947. Našel zde i svou životní družku, chorvatskou učitelku Viktorii Jurkavičovou, se kterou se 7./6. 1919 oženil a ztrávil s ní 56 let spokojeného manželství se svými 2 dětmi, Jarmilou a Želimírem, kterým věnoval veškerou otcovskou lásku a péči.

Během 30-leté emigrace to neměl Jindřich ve svých začátcích nijak lehké, ale dík své vrozené houževnatosti a píli po vystřídání různých povolání jako obchodník, peněžní úředník, správce mlýnu i samostatný podnikatel si vydobyl poměrně dobré postavení jako majitel továrničky na výrobu mýdla v Záhřebu, kde zůstal až do své reemigrace koncem roku 1947.

Jeho návrat byl součástí široce připravovaného hromadného návratu do vlasti 40 000 českých krajanů v Chorvatsku usedlých, jenž byl připravován ve smyslu rezoluce 5 000 účastníků sjezdu našich krajanů v Daruvaru 1945. Bohužel vleklým mezistátním jednáním o reemigrační úmluvu, jíž bylo dosaženo až v závěru roku 1948 ke všeobecnému návratu krajanů nedošlo.

Po svém návratu do vlasti roku 1947 se usídlil Jindřich v Praze a zde byl též zaměstnán až do odchodu na zasloužený odpočinek po plodné, celoživotní práci.

Jako člen rozvětveného rodu Procházků, který zapustil před třemi staletími své kořeny v zapomenutém kraji Hornokrutska na Černokosteleckém panství, se zajímal po celý život živě o osudy svých předků a k rodové kronice přispěl svým obsáhlým dílem "Naši v Jugoslavii a v Americe", kde na 194 stranách a 9 přehledných tabulkách popsal svým výstižným perem dopodrobna osudy 3 Procházkovských rodin, které před 100 lety hledaly a našly svou novou existenci ve vzdáleném Chorvatsku a jejich potomků, kteří v několika desítkách rodin našli svou novou vlast za mořem - v Americe. Své obsažné rodopisné práci věnoval veškerý volný čas a stal se i zakládajícím členem rodopisné společnosti v roce 1969. Byl i stálým dopisovatelem krajanského spolku "Beseda" v Záhřebu a časopisu "Jednota" v Daruvaru.

Poslední dobou byl Jindřich stižen vleklou chorobou, která zachvátila i jeho zrak a odňala jej navždy činorodé práci. Neúprosně hlodala na jeho zdraví a nedopřála mu oslavit svou osmdesátku, které by se byl dožil za čtvrt roku.

S jeho osobou odchází z našeho společenství dobrý syn své vlasti a především dobrý člověk a proto zůstává po něm smutek v duši.

PETR FIGULUS A JEHO ROD

Vilém Jersák

O původu jména i předků Petra Figula, zetě Komenského, bylo již uveřejněno mnoho dohadů a poznatků. Je známo, že Petr Figulus se narodil r. 1619 v Jablonném nad Orlicí, které tehdy patřilo k panství Lanškrounskému. Při rodopisném bádání jsem si to uvědomil a proto jsem věnoval zvýšenou pozornost všem zápisům v gruntovních knihách městečka Jablonného n. Orl. (1) z let 1564 - 1670. Usedlíka jména Figulus jsem tam však nenašel. Uvážil jsem, že v té době bylo zvykem nazývat jediného řemeslníka v obci po řemesle a dále, že bylo také zvykem česká jména latinizovat, zvláště v kruzích, obeznámených s humanitními vědami. Hledal jsem proto odpovídající jméno české t. j. hrnčíř až konečně mi přálo štěstí. V gruntovní knize je uveden Jan Zelynka řemesla hrnčířského a další bádání potvrdilo, že se jedná o otce Petra Figula.

Ze zápisů, které dále uvádím, je patrné, že po bitvě na Bílé hoře Jan Zelynka Hrnčíř zběhl z majetku r. 1622 spolu se svým synkem Petrem, tehdy tříletým a manželkou Dorotou do Lešna, kde v letech 1633 - 1641 zemřel. (2) Sirotka Petra se ujal bratrský kněz Solnický, (toto jméno je pravděpodobně jménem po původu, což by naznačovalo, že onen kněz se narodil v Solnici, která není od Jablonného příliš vzdálena,) a určil hocha pro kazatelskou dráhu. Ze synů Petra Figula Samuel podržel otcovské příjmení Figulus, kdežto Daniel Arnošt přijal jméno Jablonský, po rodišti svého otce. (3)

Ve smíšené matrice l. řím. kat. farního úřadu v Jablonném se nachází úmrtní zápis snad se vztahem k tomuto rodu: 1648 dne 9. Martii pochována Anna vdova Hrnčířka stará z Jablonného.

Ze zápisů v gruntovní knize panství Lanškroun XXXI uvádím:

1. R. 1594 na fol. 110 str. 146 je zapsáno, že Jan Zelynka Hrnčíř koupil zahradu po neb. Neymannovi za 18 kop míš., kterou pak r. 1614 prodal Jiříkovi Grusshansovi.
2. R. 1614 na fol. 98 str. 132 je zapsáno, že Jan Zelynka Hrnčíř koupil grunt od Jíry Grusshanse za 140 kop míš., zavdal 30 kop míš. a měl splácet ročně 4 kopy míš.
3. Jan Zelynka Hrnčíř položil v letech 1620 - 1622 za svůj grunt po třikrát 12 kop míš. Ty jsou přijaty ku právu a náleží k odvedení do důchodu J. M. Pana Hrzáně po zběhlým Janu Zelynkovi z toho gruntu. Ještě tu bude náležeti k ruce J. M. Pána od léta 1623 po 4 kop. míš. po tom Janu Zelinkovi bráti 16 kop a potom teprv S(irotkům) N(ebožtíka) Martina Paczla, který měl tento grunt v letech 1600 - 1605, celkem 23 kop míš. po 4 kopách míš. ročně do sirotčích. Obci po S. N. Jíry Grusshanuse naposledy 36 kop míš. Zápis pokračuje: Nebo těch poněvadž nebylo odkud jinud uprodati se musely a dluhu do důchodu panského za dobytek jest zaplacen, k tomu Bartoš syn a matie jeho přizvati a tak tu niczky nyní nemají. – –

Z uvedeného zápisu je patrno, že po bitvě na Bílé hoře skutečně Jan Zelinka, hrnčíř utekl a svůj majetek v Jablonném zanechal. Co se dalo zpeněžit, vrchnost si přivlastnila, takže zbylý syn Bartoloměj a matka utečence vyšly zkrátka. Konec zápisu je špatně čitelný, část knihy je utržena.

POZNÁMKY

(1) SÚA Praha, Panství Lanškroun, gruntovní kniha XXXI., 1564 - 1670

(2) Ferd. Hrejsa: Sborové bratrští, Praha 1935. Jan Figulus byl v Lešně r. 1633 v počtu 104 bratrských kazatelů (str. 188) a Dorothea Figulová vdova po bratrském knězi dlela v Lešně spolu se synem v r. 1641 (str. 190) a téhož roku dostala ve Skokách podporu 2 imp. Syn Petr Figulus se žení 19. října 1649 v Lešně s Alžbětou, dcerou seniora Komenského (str. 191) a stává se bratrským knězem v Mokrém (- Massenhuben -)u Gdanska dne 13. srpna 1657 (str. 212). V Mokrém se narodil Petru syn Daniel Arnošt r. 1660 (str. 213), který užíval příjmení Jablonský.

(3) Ottův Slovník Naučný, dodatky II.1., 1932, str. 536 - 537. Dle hesla: Figulus Petr, nar. v obci Jablonka, českobratrský kazatel a pomocník Komenského. Po jeho smrti

biskup českobratrský. R. 1649 si vzal za manželku Alžbětu dc. Komenského. Jejich syn Daniel Arnošt přijal po otcově rodišti příjmení Jablonský. Rod Komenského po přeslici a rod Figulů vymřel dne 27. 7. 1927 úmrtím Jiřího Viktora Figula, který se narodil dne 23. 1. 1858. (Pozn. red.)

Dle W. Wintera: Die Brüder Daniel Ernst und Johann Theodor Jablonský und Russland, in: Acta Comeniana XXIII - 1965 - Nakl. ČSAV Praha, str. 122 - 175 dokládá v čilé korespondenci Jablonských s Jindřichem v.Huyssen (+ 1734) úzké vztahy k Rusku a obdiv k ruské literatuře a kultuře,obou bratří. Jindř. v. Huyssen byl od r. 1688 doktorem právních věd univerzity štrasburské, od r. 1703 vychovatelem careviče Alexeje Petroviče (+ 1718) a od r. 1710 dopisujícím členem berl. akademie. Jan Theodor J. byl stálým sekretářem berlínské akademie věd do r. 1731, kdy zemřel. Daniel Arnošt J. byl sekretářem misionářsko-orientální třídy berl. ak. věd a v létech 1710 - 1731 vicepresindentem akademie (Pozn. red.)

ZPRÁVA VÝBORU GHSP

PRAVIDELNÉ SCHŮZKY V NAŠÍ KLUBOVNĚ:
Genealogové:
Každé druhé a čtvrté pondělí (viz program)
Heraldici:
Každá první a třetí středa.
První středu jsou přednášky a třetí diskuse a dotazy.

Všechny schůzky začínají vždy v 17 hodin. V prázdninových měsících v červenci a srpnu se schůzky nekonají. Přednášky jsou odborně zaměřeny s cílem zvyšovat badatelskou úroveň našich členů. Žádáme členy, aby schůzky navštěvovali ve větším počtu.

V nejbližší době vyjdou tyto publikace:
Dr. Karel Beránek: Vývoj písma od 12. do 19. stol. - cca 80 stránek
Dr. Viktor Palivec - Dr. Ing. Václav Elznic: Latinsko-český genealogický slovník s počtem hesel cca 6000.
Jelikož náklad jest omezen a o obě publikace je značný zájem, doporučujeme našim členům, aby si publikace ihned objednali. Budou vyřizovány podle časového pořadí. Budou také sloužit posluchačům při školení.

Kurzy školení začnou 13. dubna po dobu pěti týdnů každé úterý a čtvrtek od 17 hod. do 19 hod. v naší klubovně v Praze 5, Holečkova ul. č. 7. Přihlášky urychleně zašlete.

Výbor GHSP.

ZPRÁVA POBOČKY ML. BOLESLAV

Genealogická a heraldická společnost, pobočka Mladá Boleslav v průběhu uplynulého roku - i přes skutečnost, že nemáme dosud svoji jednací a studijní místnost - dosáhla četných významných úspěchů ve své činnosti. Jednou z nejatraktivnějších akcí v r. 1975 byl tématický zájezd našich členů do východních Čech, kde jsme se seznámili s několika významnými historickými objekty (např. Hrádek u Nechanic, Opočno, atd.).

Dále jsme uspořádali několik exkurzí do Mladé Boleslavi, se zaměřením na významné kulturní a historické památky města.

Průběžně se naši členové věnovali genealogickým a heraldickým studiím různého zaměření. Získali jsme fotokopie nejstarší boleslavské matriky ze 17. stol. V současné době se začíná studijně zpracovávat.

Valná hromada se uskutečnila dne 31. 1. 1976 v Holých vrších nedaleko Ml. Boleslavi. Na této hromadě byla přednesena zpráva o činnosti, zvolen nový výbor pobočky a schválen plán další činnosti. Na valné hromadě jsme seznámili nečleny a případné zájemce s cílem a záměry naší činnosti - formou 3 nástěnek a ukázek několika knih, dokumentů a pod.

Návrh plánu další činnosti na rok 1976 je zaměřen na další popularizaci naší činnosti, studijní zaměření a společenské uplatnění (pomoc)při výchově nových kronikářů v obcích Mladoboleslavska.

ÚČETNÍ ROZVAHA

za kalendářní rok 1975

	Pokladna Kčs	Spořitelna Kčs	Celkem Kčs
Zůstatek k 1. 1. 1975	4,15	17 212,52	17 216,67
Příjmy: leden - prosinec 1975	7 732,45	39 697,30	47 429,75
	7 736,60	56 909,82	64 646,42
Vydání: leden - prosinec 1975	7 272,15	41 652,62	48 924,77
Stav k 31. 12. 1975	464,45	15 257,20	15 721,65
Svěřené finanční prostředky			1 762,-
Půjčka na publikaci "Tabulky"			2 012,-
Účelový kapitál (tiskový fond)			2 605,-
Zbývá provozní kapitál			9 342,65

Přehled příjmů a vydání v roce 1975

			Příjmy Kčs	Vydání Kčs
Zápisné nových členů	Kčs	460,-		
Členské příspěvky	"	26 421,-		
Příjem za dotisk Listů	"	4 872,60	31 753,60	
Příprava a tisk GH-Listů	Kčs	18 384,-		
Dotisk GH-Listů	"	6 130,-		
Režie (poštovné, obálky)	"	5 003,-		29 517,-
Prodej a příprava publikací			4 137,10	2 243,50
Zájezdy			4 448,-	3 000,-
Spolková místnost			996,95	2 452,-
Tiskový fond			102,-	
Pobočky				444,80
Vrácená půjčka				2 000,-
Drobné příjmy a ústřední režie			527,10	3 902,47
Průběžné položky (zálohy)			5 365,-	5 365,-
Celkem			47 429,75	48 924,77
Výsledný schodek za rok 1975			1 495,02	
			48 924,77	48 924,77

Revizoři účtů: Procházka Ladislav v.r.
Ing. Jiří Musil v.r.
Bada Josef v.r.

Pokladník: Bočková Marta v.r.

V Praze dne 2. února 1976

K ZAJEZDU GHS, POBOČKA ML. BOLESLAV

Ve dnech 12. a 13. června 1976 uspořádá naše pobočka tématický, autobusový zájezd do jižních a jihozápadních Čech, kde navštívíme: Kozí Hrádek, Červenou Lhotu, Bechyni, Blatnou, Zvíkov a Kozel.(Nocleh bude zajištěn v Písku).

Odjezd z Mladé Boleslavi bude na 12. 6. v 5,30 hodin, nástup pražských zájemců se uskuteční v 6,30 hod. na nám. I. P. Pavlova před hotelem Kriváň. Předpokládaný návrat bude dne 13. 6. v rozmezí 18. - 19. hodiny. Závazné přihlášky přijímá: Ing. Petr Nickmann, Rudé Armády 836, 293 01 Mladá Boleslav. S přihláškou je nutné zaslat současně i zálohu 100,- Kčs, která pokryje náklady na jízdné, vstupné do hist. objektů a nocleh.

Ing. Petr Nickmann

PÁTRÁ SE PO ...

Hledám vše, co se týká rodiny OLIVŮ - svobodníků. Zprávy honoruji. Ing. Jiří Oliva, Lučice č. 59.503 51 Chlumec nad Cidlinou.

Sledoval někdo rod TUČKŮ? Hledám údaje o Anně, která se dne 12. 11. 1713 provdala ve Všechromech za Jakuba Teauczka (Matrika 22-1/1 list 289). O údaje žádá Ing. Zdenko Zdeněk, 272 01 Kladno, Sítná 3106.

Prodám Rodopisčův latinsko-český slovníček (fotokopie). Ing. Jiří Musil, Koněvova 150/2442, 130 00 Praha 3 - Žižkov.

ZAJÍMAVÉ ZÁPISY V MATRIKÁCH

Jiří Vraný

V matrikách, zvláště starých, lze nalézt některé zajímavé zápisy, které nám buď osvětlují věci známé, nebo naopak přinášejí nové podněty k zamyšlení. Nevím, zda je známo, že vnučka pověstného Fabricia, šlechtice z Rosenfeldu, který po defenestraci v r. 1618 spolu s Martinicem a Slavatou byl první, který císaři Ferdinandovi II. přinesl zprávu o událostech v Praze a byl za to odměněn rytířstvím a titulem z Hohenfallu nehledě k několika panstvím a domům v Praze, porodila na útěku nemanželského syna, jehož otec byl neznámý. Dítě bylo pokřtěno v Bělé p. Bezd. tehdejším farářem Janem Petrem Parvusem, který později se stal farářem ve Mšeně. V nejstarší mšenské matrice je zápis o tomto křtu ze dne 10. srpna 1636. Zápis je dost kusý, je však z něho jasno, že se jedná o Sylvii, dceru Jana Václava z Hohenfallu na Řepíně, který je také kmotrem dítěte, které dostalo jméno Felix. Svědky byl Pan Petr z Radouně a manželka rychtáře, bez uvedení jména. (1) (3)

Svého času vznikla debata, proč šlechtici nebo bohatí měšťané volí za kmotry svých dětí chudé podruhy nebo dokonce žebráky. Důvod je celkem jasný. "Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich je království nebeské" a "Spíše projde velbloud uchem jehly, než bohatec do království nebeského" jsou dostatečnými důvody pro takovou volbu. Kmotr je vlastně duchovním otcem dítěte a před tváří Boha má za něj zodpovědnost. Je-li chudý, ať majetkem či duchem, může bohatému dítku pomoci ku spasení. To byl asi hlavní důvod takové volby. Že byla záměrná, dokazuje zápis v matrice z 26. Junii 1644. "Já Joannes Petrus Parvus, tehdy farář mšenský, křtil jsem syna Urozeného Pana Pana Filypa Longvalda na Lobzých a na Mšeně, Urozené jeho Paní Marie Agnes, jmeno syna Jan Wylhelmus. Kmotr Wondřej Barborka, Salomena Koželuška. Svěd. Jiřík Žídek. Všichni žebráci Melničtí." Filip Longevalt se uvádí v soupisu poddaných (2) z roku 1651 jako pán na panství Lobeč, stejně jako jeho manželka Marie Agnes, obyvatelé zámku v Lobči. Syn Vilém uveden není. Mšeno je od Mělníka vzdáleno 18 km, takže doprava tří žebráků z Mělníka do Mšena nebyla jednoduchá a jistě je Filip musel bohatě odmě-

nit, zvláště v této nejisté době, kdy krajem procházely různé vojenské tlupy.

Jedním z nejzajímavějších zápisů je zápis křtu ze dne 24. Julii 1644, který zapsal také farář Parvus. "Křtil jsem dceru Jana Žabky (jeho dámy aneb první s biřicem odešla a on sobě druhú vzal, jmenem Dorota), jmeno dcery Anna. Kmotra Kačenka P. W. Wodičky, Jan Hulicius. Svěd. Ulynka dc. P. Andrysse Šaffránkovýho." Ze zápisu je jasné, že Jan Žabka nebyl s první ženou rozveden ani není prokázáno, že zemřela. Podle všech církevních předpisů se jednalo o nemanželské dítě. Při tom farář Parvus konkubinu Jana Žabky nazývá "dámou" a za kmotru byla dcera tehdejšího purkmistra města Mšena, Jan Hulicius, mšenský kantor a jako svědek dcera konšela mšenského. Tento zápis lze vysvětlit pouze takto: Do roku 1627 byli ve Mšeně duchovní českobratrští. Poslední z nich evangelický farář Abrahám Heřman odešel toho roku do Žitavy, odkud se pak odstěhoval se svým synem do severní Ameriky. Je možné, že původní manželka Jana Žabky byla s ním oddána podle obřadů podobojí a tak nynější katolický farář Parvus nepovažoval sňatek za platný. Jinak si zápis nelze vysvětlit.

A ještě jeden zajímavý zápis z této matriky. 9. Aprilis 1674. "Pokřtěn syn Jiří a dcera Kateřina Václava Dutýho, poustevníka od sv. Jiří, máteř Kateřina." Svědci a kmotři byli ze Mšena. Kostel sv. Jiří byl v okolí na Hradsku, které patřilo farnosti k Řepínu, poněvadž kostelík sv. Jiří byl pouze filiální. Že by poustevník měl rodinu, je dost podivné. Možná, že se pod tímto pojmenováním skrývá něco jiného.

1. StOA Praha Karlov, M 11 - 15/1 matrika nar. 1635 - 1686, fol. ?, fol. 32 h, fol. 33, fol. 72
2. StÚA Praha Hradčany, BO 21
3. Český překlad "Z Hohenfallu" jest z "vysokého pádu", tedy z okna. (Pozn. red.)

LISTINA PETRA VLACHA Z BŘEZÍ Z ROKU 1435

Václav Starý

V článku Jiřího Alše (1) o původu rodu Mikuláše Alše, uveřejněném v seš. 8. GH-Listů z května 1975 se autor zmiňuje o listině Petra Vlacha z Březí z r. 1435, jejichž opis je v pobočce StOA Třeboň v Čes. Krumlově. Avšak existuje ještě starší opis této listiny, který byl již v 16. stol. zapsán do nejstarší zachované městské knihy záblatské. (2)

Fotokopii originálu listiny, pocházející z dob před druhou světovou válkou jsem nalezl v pozůstalosti Josefa Brože (3), který se o ní několikrát zmínil ve svých článcích. (4) Část listiny - začátek a konec - byly otištěny Jos. Pilnáčkem (5) s reprodukcí fotokopie a s údajem, že originál listiny je v majetku Jana Ledrera ve vsi Horoutech. Během druhé světové války a těsně po ní se stopy po listině ztrácejí a poněvadž tehdejší držitel listiny Jan Ledrer roku 1952 zemřel, nebyla listina pojata do státní evidence a uveřejněna v Soupisu česky psaných listin a listů do r. 1526. (6)

Po delším pátrání jsem zjistil, že vdova po + Janu Ledrerovi žije nyní v Husinci spolu s dalšími potomky rodu Ledrerů z Horout. Po krátké korespondenci mi byla při osobní návštěvě v Husinci předložena originální listina z roku 1435. Listina datovaná dnem 13. května 1435 je psána na pergameně o rozměrech 19,5 x 16,5 cm s 1,5 cm širokou plikou. Pergamen je již dosti sešlý a značně zažloutlý. Listina obsahuje 27 řádků českého textu. Na zadní straně listiny nejsou žádné současné přípisky ani poznámky. Na pergamenových proužcích nestejné délky jsou připojeny tři pečeti, které jsou již značně poškozené. Pečeti byly ve voskových miskách přirozené barvy. Barva zachovaných zlomků pečetí je černá. Z pečeti vydavatele listiny Petra Vlacha se zachoval na 6 cm dlouhém pergamenovém proužku zlomek o průměru 2 cm. Z pečeti Hynka z Přílep se zachoval zlomek o průměru 3 cm. Nejlépe je dosud zachován zlomek třetí pečeti - Chvala z Lipovic o průměru 2,5 cm. Ve štítě je dosud zřetelný lev s vypláznutým jazykem a ocasem a s korunkou na hlavě. Pečeť Hynka z Přílep a Chvala z Lipovic visí

na pergamenovém proužku 5 cm dlouhém.

Dále o vlastním obsahu této listiny: Petr Vlach z Březí prodává horu Vráž obyvatelům tří vesnic a to Horout, Chluman a Pěčnova a Alšovi Netbalci z Horout, který získává právo na kácení dříví v lese, pasení dobytka v něm a právo lovu zvěře. Aleš Netbalec zaplatil příslušný peněžní obnos, jehož přesná výše se v listině bohužel neuvádí. Na žádost vydavatele listiny připojili své pečeti Hynek z Přílep a Chval z Lipovic. Text listiny je uveden v příloze.

Tato listina Petra Vlacha ze Březí z r. 1435 má nesmírný význam pro diplomatiku kanceláře Petra Vlacha. Je na ní přivěšena dosud nejstarší známá pečeť Chvala z Lipovic. Kromě toho se v listině děje zmínka i o tom, že obyvatelé Horout, Chluman a Pěčnova dostali od Petra Vlacha ze Březí ještě další listinu, která stanovila výši poplatků obyvatel za užívání hory Vráž Petru Vlachu ze Březí. Tato listina se nedochovala. K listině z r. 1435 je připojen nepřesný opis z 19. století, na jehož konci je přípisek Jana Ledrera z r. 1874: "Žádá se, aby každý nástupce originál i jeho opis pro památku dosti starého spisu nerušeně zachoval." Další, přesnější opis pochází z pera prof. Jos. Brože.

Poznámky:

1. Jiří Aleš, Nové poznatky o původu Mikoláše Alše, GH-Listy, seš. 8, 1975, s. 5-7
2. Okresní archiv v Prachaticích, archiv města Záblatí, Kniha trhová z let 1555-1784, fol. 373 b - 374 a.
3. Josef Brož se narodil r. 1866 ve Vlachově Březí a byl v letech 1908 až 1928 profesorem II. české státní reálky v Plzni. Zemřel r. 1949. Část jeho písemné pozůstalosti je uložena v ok. archivu v Prachaticích, kam byla získána koupí r. 1958.
4. Jos. Brož, Lipovice, tvrz a ves, Zlatá stezka, r. III., 1929 - 1930, s. 108
   Jos. Brož, Osada Chlumany, tamtéž r. X., 1936 - 1937, s. 51.
5. Jos. Pilnáček, Genealogie Lipovských z Lipovic, Vídeň, 1927, s. 6.
6. Soupis česky psaných listin a listů do r. 1526, vyd. AS MV, Praha 1974.

PŘÍLOHA

1435, květen, 13.

Petr Vlach ze Březí prodává horu Vráž obyvatelům vesnic Horout, Chluman a Pěčňova a Alšovi Netbalci z Horout, který dostává právo mýcení lesa, pastvy dobytka a právo lovu.

Já Petr Vlach z Březie vyznávám tiemto listem obecně přede všemi lidmi, ktož jej čísti nebo čtúc slyšieti budú, že jakož jsem s dobrým rozmyslem a svých přátel radú prodal jsem horu Vráži lidem z Pěčnova a z Chlumen a z Herolt dědictví věčnie, jakož toho již list mají, co mají z té hory platu platiti a ty lidé již z dřievie řečenajch vsí dali sú plnú voli a svou dobrou voli Alšovi Netbalci z Herolt, aby on s těmi svrchupsanými lidmi v ten trh vstoupil a s nimi tu horu Vráži držel k dědictví a měl dobrú vuoli k té hoře Vráži pastvami a majcením lesů i lovy věčné a z toho on mně i mým budúcím nemá žádného platu platiti ani jeho budúcí, neb sem od něho za to penieze hotové vzal, jistinu i za úrok, což sie jest naň dostalo tak, že mi jest to zaplatil úplně peniezi hotovými. Také svrchupsaný Aleš nemá moci žádné ani práva v té hořie Vráži svoliti ani odpustiti žádnému na jiné zbožie, majcenie, pastev a lovuov ini jeho budúcí, neb sem sobě i mým budúcím na té hoře Vráži pravé panstvie zuostavil, jakož toho list hlavní plněji svědčí než sami ti lidé z svrchupsaných vsí, kteříž sme kúpili a zaplatili vuobec požívati mají té hory Vrážie i jich budúcí i svrchupsaný Aleš i jeho budúcí. A toho na svědomie svú jsem pečeť přivěsil k tomuto listu a pro dalšie svědomie prosil jsem slovutných panoší Hynka z Přílep sedienim na Březie a Chvala z Lipovice, aby podle mé pečeti na též svědomie své pečeti přivěsili k tomuto listu, jenž jest dán a psán leta od narozenie Syna božieho tisicieho čtyřstého třidcátého pátého ten pátek před svavým Bonifaciem.

Orig., perg., čes., 19,5 x 16,5 cm - 1,5 cm uložen u Věry Ledrerové v Husinci.

GH-LISTY

Genealogické a heraldické společnosti v Praze.
Vydává ve volných lhůtách pro vnitřní potřebu
svých členů Genealogická a heraldická společnost v Praze,
150 00 Praha 5, Holečkova 7.

Za věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři.

Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského příspěvku.

Květen 1976

Tiskly Východočeské tiskárny, n.p., provoz 07, Pardubice